

**Kadınlarla Dayanışma Vakfı
Açık Kapı**

Proje Ekibi: Beyza Bilal, Buse Eröz, Can Akgün, Derya Özata,
Esin Epli
Yazan: Beyza Bilal ve Esin Epli
Önsöz: Ayşe Yetmen

Redaksiyon: Nihal Ayrıbir
Çeviri: Öykü Tepe

Baskı ve Cilt: Tunç Matbaa Hizmetleri
Seyrantepe Mahallesi, Çalışkan Sokak
No:11/A Kağıthane/ İstanbul
0212 279 91 31

Kadınlarla Dayanışma Vakfı
Kamer Hatun Mahallesi, Hamalbaşı Caddesi
No:22/13 Beyoğlu/İstanbul
0212 251 58 50

Bu çalışma Rosa Luxemburg Stiftung Vakfı desteğiyle yürütülen “Hapishaneden Tahliye Olan Kadın ve LGBTİ+’ların Ekonomik Güçlenmesi” projesi kapsamında basılmıştır. İçeriğinden Kadınlarla Dayanışma Vakfı sorumludur. Bütün yayın hakları saklıdır.

Açık Kapı
Hapishaneden Tahliye olan Kadın ve
LGBTİ+'ların Ekonomik Güçlenmesi

İÇİNDEKİLER

Önsöz

Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)

KADAV Hapishane Çalışmaları

Giriş

Saliverilmeye Hazırlık Dönemi

Uluslararası İlke ve Standartlar

Mandela İlkeleri

Bangkok İlkeleri

Yogyakarta İlkeleri

Türkiye’de Saliverilmeye Hazırlık Süreci

Dünyadan Örnekler

Tahliye Sonrası Dönem

Uluslararası İlke ve Standartlar

Mandela İlkeleri

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi

Tahliye Sonrası Destek Mekanizmaları

Dünyadan Örnekler

KADAV 2019 çalışmaları

Sendika ve Meslek Odaları ile Derinlemesine Görüşmeler

Açık Kapı Buluşmaları

Atölye Çalışmaları

Kapanış

Kaynakça

KISALTMALAR

CİSST, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği

KADAV, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Women's Solidarity Foundation

LGBTİ+, Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Trans, İnterseks ve tüm cinsel/cinsiyet çeşitlilik

OECD, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, The Organization for Economic Co-operation and Development

RLS, Rosa Luxemburg Stiftung

T.C., Türkiye Cumhuriyeti

UNOCD, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, United Nations Office on Crime and Drug

Koruma ve destek uyarınca alınan tedbirlerin şiddette maruz bırakılan kadınların güçlendirilmesini ve ekonomik bağımsızlığını amaçlamasını temin edeceklerdir.

(İstanbul Sözleşmesi Böl.4 Mad. 3)

Önsöz

*“Dışarıda o kadar yalnız kaldım ki koğuşa arkadaşlarımla yanına dönmek istedim”
- A.Ç.*

Diyen birinin tahliyeden sonraki çaresizliğini daha iyi anlatabilen başka bir ifade var mıdır acaba? Kimi istatistiklere göre uzun yıllar hapiste kalan bir kişinin tahliyeden sonra ki ilk isteği koğuşuna dönmek oluyormuş. Bu kişi kadın ya da LGBTİ+ olunca durum daha da vahimleşiyor.

Hayatın her alanında cinsiyet ayrımcılığı ve eşitsizliğinin olumsuz sonuçlarına maruz bırakılan kadınlar ve LGBTİ+'lar ceza infaz sistemi içine bir kez girmeye görsünler hem içeride hem de tahliye olduklarında iki kere cezalandırılmaktadırlar. Hatta bu bireylerin suç ve ceza ile ilişkilene nedenin de çoğunlukla içine doğdukları cinsiyetçiliğin sonucu ortaya çıktığı bilinmektedir.

Kadın mahpusların “kader kurbanı” hoşgörüsünden dahi yoksun kaldıkları bilenen bir gerçektir. Dışarıdaki “normal” kadınlara göre, başka bir dünyadan gelmiş gibi algılanan mahpus kadınlar tahliyeden sonra ise barınma sorunu başta olmak üzere, mahalle ve ekonomik baskıyla karşı karşıya bırakılmaktadırlar. Eski mahpus kadınların salıverilmelerinden sonra karşılaştıkları ilk sorunları gidecek bir evinin olmaması ve aile desteğinden yoksun kalmalarıdır. LGBTİ mahpusların ise zaten mahpusluk öncesinde bile varlıkları kabullenilmemektedir.

Mahpus kadınlar ve LGBTİ+'lar artık geçmiş yıllara göre daha ağır toplumsal dışlanma cezası çekmek olasılığı ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu eski mahpusların tahliye olduklarında kendilerini bekleyen bin bir çeşit zorlukla baş etmelerini kolaylaştıracak bir dayanışma ağına dâhil olabilmeleri son derece önemlidir.

Eski mahkûmların cinsiyet temelli şiddete karşı korunmaları içinse hem yerel hem de uluslararası birikim, yasal mevzuat, sosyal politika önerileri mevcut olmakla birlikte yeterince uygulanmamaktadır. Bunların layıkıyla uygulanması durumunda cinsiyet temelli şiddetin azalması ve mağdurların korunması mümkündür. Ancak, mevcut politik ortamın da etkisiyle sendika, meslek odaları ve sivil toplum kuruluşları bu konuda aktif çalışmalar yapamamaktadırlar.

Hak savunuculuğunu ilke edinen KADAV çoklu ayrımcılık çalışmaları ile birlikte mahpusluk deneyimi yaşamış ya da yaşamakta olan kadın ve LGBT+'ların hapislik süreçlerini ve hapisanedeki ayrımcılık ve hak ihlallerini izlemeyi onlarla mektuplaşarak haberleşmeyi ve dayanışmayı öncelemiş ve buradan hareketle, 2014 yılında Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) ile birlikte çalışmalar yapmıştır.

2015'de Metris Cezaevi LGBTİ+ koğuşuna hapisane ziyaretleri gerçekleştirerek mahpus ve personele yönelik çalışmalar yürütmüştür.

2016'da CİSST ve Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ile birlikte çocuk hapisanesini ziyaret etmiştir.

2017'de mahpuslardan gelen mektuplardan derlenen ihtiyaçları onlara ulaştırmış ve yine aynı yıl "Onur haftası" etkinlikleri çerçevesinde CİSST ve Pembe hayatla birlikte aktiviteler gerçekleştirmiştir.

2018 yılında düzenlediği çeşitli kampanyaların yanı sıra CİSST'in desteğiyle "Tahliye Sonrası İstihdamda Cinsiyet Eşitsizliğinin Hapishaneye Geri Dönüşe Etkisi" başlıklı ön çalışmayı yürütmüştür.

2019'a gelindiğinde ise tüm bu birikimlerinden yola çıkan KADAV, "Hapishaneden Tahliye olan Kadın ve LGBTİ+'ların Ekonomik Güçlenmesi" konulu bir projeye Rosa Luxemburg Stiftung Vakfı'na başvurmuş ve oradan aldığı destekle bir yıldır yürüttüğü özenli çalışmalarının sonucunu ayrıntılı bir şekilde bu final raporunda bizlere sunmuştur.

Ayşe Yetmen

Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV)

Kadınlarla Dayanışma Vakfı (KADAV), 1999 yılında, Marmara Depremi sonrasında, afette kadın dayanışmasını örmek amacıyla deprem bölgesine desteğe gidenler tarafından kurulmuştur. Gölcük ve Düzce'de kurduğu kadın çadırları ile dayanışmanın ilk adımlarını atan KADAV, psikososyal destek, çocuk bakımı, rehabilitasyon amaçlı işlikler, üretim atölyeleri, meslek edindirme kursları ile kadınların güçlenmelerine destek olmuştur. 2001 yılında resmi olarak İstanbul'da kurulan KADAV, 2010 yılı itibariyle bölgedeki çalışmalarını sonlandırmıştır.

2010 yılı itibariyle de KADAV'ın son yıllardaki faaliyetleri çoklu ayrımcılıklar, şiddetle mücadele, şiddetten hayatta kalan ve çoklu ayrımcılığa maruz bırakılan kişilerle dayanışma ve kişilerin çalışma haklarına erişimlerine yoğunlaşmıştır. Bu alanlarda kısa dönemli ve uzun dönemli çalışmalarını sürdürmektedir. Hak-temelli olarak feminist perspektifle çalışmalarını sürdüren KADAV cinsiyet eşitliği, çeşitliliği ve özgürlüğü mücadelesine katkı sağlayarak politika üretmeye çaba gösterir.

KADAV ile ilgili ayrıntılı bilgi için sitemizi ziyaret edebilirsiniz: www.kadav.org.tr

Dayanışmayla

Kadınlarla Dayanışma Vakfı
2019, İstanbul

KADAV Hapishane Çalışmaları

Kadınlarla Dayanışma Vakfı, çoklu ayrımcılık alanındaki çalışmalar ile birlikte mahpusluk deneyimi yaşamış, yaşamakta olan natrans kadın ve LGBTİ+'ların hapishane süreçlerini ve hapishanelerdeki ayrımcılık ve hak ihlallerini izlemeyi ve natrans kadın ve LGBTİ+ mahpuslarla mektuplaşarak haberleşmeyi ve dayanışmayı öncelemektedir. KADAV'ın hapishanelerde cinsiyet eşitliği ve çeşitliliği alanındaki çalışmaları aşağıda bulabilirsiniz:

2014 yılında, hapishane alanında Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği (CİSST) birlikte hapistekadin.wordpress.com sayfasını kurmuş ve 2014 yılından beri CİSST tarafından yürütülen hapistekadin ve hapistelgbti ağlarını takip ederek katkı sunmaya çalışmaktadır. 2015 yılında, Metris Cezaevi LGBTİ+ koşuşuna hapishane ziyaretleri gerçekleştirerek mahpus ve personele yönelik çalışmalar yürütmüştür. Eş zamanlı olarak Bangkok Anlaşması'nın 2012 yılında eklenen Kadın Mahpuslara Yönelik Tavsiye İlkelerini Türkçe'ye çevirerek kadın ve LGBTİ+ örgütleriyle paylaşmıştır. (*Penal Reform, 2013*)

Ayrıca kadın, LGBTİ+ ve hapishane alanındaki kurumlarla bir araya gelerek fikir alışverişi yapmıştır.

2016 yılında, CİSST ve Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ile birlikte Ümraniye'deki çocuk hapishanesi ziyaretini gerçekleştirmiştir.

2017 yılında, mahpusların mektuplarından derlenen ihtiyaçlar için dayanışma çağrısında bulunarak toplanan ihtiyaçları mahpuslara ulaştırmıştır. Yine 2017 yılında Onur Haftası kapsamında CİSST-Pembe Hayat- KADAV olarak mahpusların sanat üretiminden oluşan "Beni Bırakma" sergisini gerçekleştirmiş ve sonrasında her yıl İstanbul Onur Haftası'nda CİSST ile birlikte bu gündemde buluşmalar yapmıştır.

2018 yılında, parçası olduğu hapistekadin ağı ile birlikte kadın ve LGBTİ+ örgütleriyle mahpuslara ücretsiz ped kampanyasını yürütmüş ve bazı hapishanelerde hijyen ürünlerinin ücretsiz dağıtılmaya başlamasına katkı sağlamıştır. 2018 yılında mektuplaşmalara devam ederken, hapishanelerde doğrudan çalışma yürütülememesinin de etkisiyle alana hapishane sonrası dönemi inceleyerek katkı sunmayı amaçlayan KADAV, CİSST'in desteği ile "Tahliye Sonrası İstihdamda Cinsiyet Eşitsizliğinin Hapishaneye Geri Dönüş Etkisi" ön araştırma çalışmasını yürütmüştür. Bu çalışma, tahliye olmuş kadın ve LGBTİ+'ların ekonomik güçlenmeleri yoluyla hapishanelere geri dönmelerini engelleyecek ve mahpusları destekleyip, güçlenmelerini sağlayacak destek mekanizmalarını geliştirmeye yönelik çözüm önerilerini içermektedir. Araştırma kapsamında mahpusluk deneyimi

yaşamış natrans ve trans kadınlarla, sivil toplum örgütleriyle, sendika ve meslek odalarıyla görüşmeler yapılarak destek mekanizmalarına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Yapılan bu çalışma göstermiştir ki; salıverilmeye hazırlık ve tahliye sonrası döneme dair destek mekanizmaları yetersiz ve bu alanda çalışma yürüten sivil toplum örgütü de oldukça azdır. 2019 yılında, kadın ve LGBTİ+ mahpusların varlığı ve ihtiyaçlarının görünür kılınması amacıyla Valiz Kampanyası düzenlemiştir. Mektuplaşılan kişilerin hapisane süreçlerini takip ederken eş zamanlı olarak bu raporun da konusu olan Salıverilmeye Hazırlık ve Tahliye Sonrası Dönem Ekonomik Güçlenme alanında çalışmalar yürütmüştür.

Giriş

OECD 2019 verilerine baktığımızda dünya genelinde hapisanelerdeki nüfus sayısı birinci sırada Amerika Birleşik Devletleri, ikinci sırada Türkiye yer almaktadır (Duffin, 2019). TÜİK verilerine göre Türkiye'deki hapisane toplam nüfusu 2018 yılında 264842 kişi iken bu nüfusun 10416'sı kadın mahpuslardır (TÜİK, 2019). Ankara, Ayvalık, Bakırköy, Denizli Bozkurt, Diyarbakır, Elazığ, Gebze, Kayseri, Kocaeli, Sivas, Tarsus ve Yenişehir'de kadın hapisaneleri bulunmaktadır (*T.C. Adalet Bakanlığı, 2019*).

Türkiye'de hapisane sistemleri ikili cinsiyete dayandırılarak kadın-erkek hapisaneleri olarak ayrılmıştır ve kişiler kimlik rengine göre hapisanedeki koşullara yerleştirilirler. Bu nedenle LGBTİ+ mahpuslar genellikle erkek hapisaneleri içerisinde LGBTİ+ koşullarında kapatılırlar. 2018 verilerine göre Türkiye'de hapisanedeki LGBTİ+ sayısı 200'dür. (*Pembe Hayat, 2018*). LGBTİ+ koşullarının bulunduğu hapisaneler Afyon, Adana-Kürkçüler, Ankara-Sincan, Antalya- Alanya ve Mahmutlar, Bolu, Çorum, Eskişehir, İstanbul-Ümraniye, Maltepe, Metris ve Bakırköy, İzmir, Kocaeli, Osmaniye, Rize, Samsun ve Tekirdağ'dır. (*Berghan, 2017*) LGBTİ+ koşullarında kişiler beyanlarına göre kalabilmektedir. Açıklanan sayının yanıltıcı olmaması için kimlik ya da yönelimini açık olarak ifade eden kişilerin kaldığı koşullardan elde edilmiş veri olduğunun altını çizmek gerekir. Bununla birlikte kadın ve erkek hapisanelerinde kimlik ve yönelimini açık olarak ifade etmeyen kişiler de kalmaktadır. LGBTİ+ koşullarında çoğunlukla trans kadınlar kalmaktadırlar. Kadın-erkek hapisanelerinde geçiş sadece devletin atamış olduğu cinsiyet kimliği renginin hukuken değişmesi sonucunda mümkündür.

Dünya genelinde kadınlar çoğunlukla doğrudan ya da dolaylı yoksulluk, ayrımcılık ve şiddetin çeşitli katmanlarına maruz bırakıldıkları için hapsedilmişlerdir. (Bangkok İlkeleri 57-58) Dünyanın birçok ülkesinde kadınların hapisaneye girmeden önce yoğun şiddete maruz bırakıldıkları rapor edilmiştir (*Thailand Institute of Justice ve Penal Reform, 2019*). Hapisanedeki LGBTİ+'lar ise ailenin reddi, akran zorbalığı ve dışlanma, iş hayatından dışlanma, (*Bergan, 2017*) homofobi ve transfobi ile bağlantılı kötü muamele, ayrımcılık ve doğrudan saldırılar sebebiyle hapsedilmişlerdir. Hapisanede olan LGBTİ+'ların hapisaneye girmeden önce çokça şiddet ve ayrımcılığa maruz bırakıldıkları ortaya konmuştur. (*Koyuncu, 2015*). Cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimlerin çeşitliliği, kişilerin cinsiyete özgü ihtiyaçlarının da çeşitlenmesi anlamına gelmektedir. Çeşitliliği göz ardı ederek yapılan çalışmalar cinsiyete özgü gereksinimlerin görmezden gelinmesine, kişilerin şiddet ve ayrımcılık riskine daha açık olmasına ve önleyici tedbirlerin oluşturulamamasına sebep olmaktadır (*Thailand Institute of Justice ve Penal Reform, 2019*), (*Blanc, 2013*).

Şiddet ve ayrımcılığa maruz bırakılan natrans kadın ve LGBTİ+'lar sosyo-ekonomik faktörlerle birlikte "suç-ceza-adalet" döngüsü ile ilişkilendirilmektedir. Hapishaneden önceki yaşamda olduğu üzere kapatılma dönemlerinde de pek çok kez cinsiyete dayalı şiddet ve ayrımcılığa maruz bırakılan kadın ve LGBTİ+'lar erkek egemen sistemin oluşturduğu hapishane koşullarında kapatılmaktadırlar. Hapishanelerin ataerkil yapılanması sebebiyle de şiddet, ayrımcılık, temel haklara erişimde problemler yaşanmakta ve hak ihlallerine maruz bırakılmaktadırlar. Hapishaneye girmeden önce temel ihtiyaçlara erişimde yaşanan sıkıntılar ve hayatını savunmak durumunda kalan natrans kadın ve LGBTİ+'lar hapishane sürecinde de kötü muamele ve ayrımcılıkla karşılaşmaktadır. Adalet, sağlık ve eğitim hakkına erişim, cinsiyete özgü ihtiyaçlara erişim, üretim atölyeleri ve meslek edindirmeye erişim, ortak alanların kullanımı, sosyo-ekonomik kaynaklara erişim, yalnızlık ve izolasyon gibi sorunlarla karşılaşmaktadırlar.(TCPS, 2015) Mimari olarak natrans ve hetero erkekler için düzenlenmiş olan hapishaneler fiziki koşul ve bu koşulların yetersizlikleri dışında, verilen psikososyal destek, sağlık desteği, hukuki destek vb. destekler konusunda da eksik kalmaktadır. Hapishane sürecinde kadın ve LGBTİ+'ların cinsiyet kimlikleri ve cinsel yönelimler bağlamında karşılaştıkları sorunlar, temel ihtiyaç ve haklara erişimde ihlaller yaşanması hem kişinin riske açık hale gelmesine hem de tahliye sonrasında hayatın devamlılığını olumsuz etkilemektedir. Kapatılma dönemlerinde cinsiyet kimliği ve cinsel yönelimden dolayı çoklu ayrımcılık, şiddet ve hak ihlallerine maruz bırakılan natrans kadın ve LGBTİ+'lar tahliye sonrası dönemde de mahpusluk deneyimlerinden dolayı da çoklu ayrımcılık yaşamaktadır. Bu nedenle de hem hapishane süreci için hem de salıverilmeye hazırlık ve tahliye sonrası için güçlendirici destek mekanizmaları oluşturulmalıdır.

Salıverilme ve tahliye sonrası destek mekanizmaları, tahliye sonrası dönemde kişilerin hayatlarını bağımsız olarak devam ettirebilmelerini ve sosyal uyum süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Ayrıca kişilerin şiddet, yoksulluk ve suç döngülerine girerek hapishaneye dönmesini önlemektedir. Söz konusu destekler, tahliye olan natrans kadın ve LGBTİ+'ların hem hak ve ihtiyaçlarına erişimini kolaylaştıracak hem sosyal uyum sürecinde kişi için kolaylaştırıcı olacaktır.

2018 yılında ön araştırmamızda natrans kadın ve LGBTİ+'ların salıverilme süreci ve tahliye sonrasında güçlendirici destek mekanizmalarına erişemedikleri sonucuna varmıştık. 2019 yılında salıverilmeye hazırlık dönemi ve tahliye sonrası için bu destek mekanizmalarının nasıl oluşturulabileceği üzerine çalışmalara başladık.

Kişilerin temel haklarından yararlanması ve ihtiyaçlarına erişebilmesi için gerekli

mekanizmaların neler olduğu;yeniden şiddet,yoksulluk ve suç döngülerine girmemelerinin nasıl sağlanacağı soruları üzerinde durduk. Bireylerin hayatlarına bağımsız olarak devam edebilmeleri için çalışma alanlarındaki önyargı ve ayrımcılık konularına odaklanarak, ekonomik güçlenme ve istihdama katılım mekanizmasının nasıl oluşturulabileceği üzerine çalıştık.

6701 sayılı Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu

Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu, özgürlüğünden mahrum bırakılan ya da koruma altına alınan kişilerin ulusal önleme mekanizması (*İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsanî veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Protokolü*) kapsamındaki başvurularını incelemek, araştırmak, karara bağlamak ve sonuçlarını takip etmekle yükümlüdür.

Eşitlik İlkesi ve Ayrımcılık Yasağı

Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır.

İş Yerinde Yıldırma

Kanunda sayılan ayrımcılık temellerine (doğrudan, dolaylı, çoklu, ayrı tutma vb.) dayanılarak kişiyi işinden soğutmak, dışlamak, bıkırtmak amacıyla kasıtlı olarak yapılan eylemlerdir.

Taciz

Psikolojik ve cinsel türleri de dâhil olmak üzere kanunda sayılan temellerden birisine dayanılarak, insan onurunun çiğnenmesi amacını taşıyan veya böyle bir sonucu doğuran yıldırıcı, onur kırıcı, aşağılayıcı veya utandırıcı her türlü davranıştır. (*Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Kanunu, 2016*)

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu

Madde 417. İşveren, özellikle işçinin kişiliğini korumak, işçinin psikolojik ve cinsel tacize uğramaması ve bu tür tacizlere uğramış olanların daha fazla zarar görmemeleri için gerekli önlemleri almakla yükümlüdür. (*Türk Borçlar Kanunu, 2011*)

4857 sayılı İş Kanunu

Eşit davranma ilkesi (Md. 5)

İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefî inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz. İşveren, biyolojik veya işin niteliğine ilişkin sebepler zorunlu kılmadıkça, bir işçiye, iş sözleşmesinin yapılmasında, şartlarının oluşturulmasında, uygulanmasında ve sona ermesinde, cinsiyet veya gebelik nedeniyle doğrudan veya dolaylı farklı işlem yapamaz. Aynı veya eşit değerde bir iş için cinsiyet nedeniyle daha düşük ücret kararlaştırılmaz. İşçinin cinsiyeti nedeniyle özel koruyucu hükümlerin uygulanması, daha düşük bir ücretin uygulanmasını haklı kılmaz. İş ilişkisinde veya sona ermesinde yukarıdaki fıkra hükümlerine aykırı davranıldığında işçi, dört aya kadar ücreti tutarındaki uygun bir tazminattan başka yoksun bırakıldığı haklarını da talep edebilir.

Haklı Nedenle Derhal Fesih (Md. 24/II)

İşveren, işçiye cinsel tacizde bulunması, işçinin diğer bir işçi veya üçüncü kişiler tarafından işyerinde cinsel tacize uğraması ve bu durumu işverene bildirmesine rağmen gerekli önlemlerin alınmaması, işçinin işverenin başka bir işçisine cinsel tacizde bulunması sebebiyle haklı fesih için yargı yoluna başvurulabilir.

(İş Kanunu, 2003)

Salıverilmeye Hazırlık Dönemi

Uluslararası İlke ve Standartlar

Hapishane sistemlerinin ve mahpuslara yönelik muamelenin insan hakları temelinde şekillenmesine yönelik uluslararası standartlar oluşturulmuş, devletlere bu ilke ve standartların uygulanması tavsiye edilmiştir. 1949 Cenevre Konvansiyonu, 1955 Standart Minimum İlkeler ve 2015 Nelson Mandela İlkeleri, 1990 Tokyo Kuralları, 2000 Viyana Deklarasyonu gibi evrensel metinlerde hapishaneler ve mahpuslara ilişkin koşullara ve ilkelere yer verilmiştir. 2013 yılında imzalanan Bangkok İlkeleri ise doğrudan kadın mahpuslara yönelik hazırlanmıştır. 2006 yılında hazırlanan Yogyakarta İlkeleri'nde ve 2013 Avrupa Konseyi Rehberi'nde LGBTİ mahpuslara yer verilmiştir.

Birleşmiş Milletler Mahpuslara Yönelik Muamelede Standart Minimum Kurullar (Nelson Mandela İlkeleri)

Madde 87. Hapishane sürecinin tamamlanması öncesinde mahpusun toplum içindeki yaşamına tamamen dönebilmesi için gerekli adımlar atılmalıdır.

Madde 113. Hapishane yönetimi mahpusun tahliye sonrasında kullanabilmesi için mahpusun kazancının bir bölümü ile ilgili birikim fonu oluşturmalıdır.

Madde 114. Mahpuslara yönelik eğitim sistemi ülkedeki eğitim sistemiyle entegre ve mahpuslar tahliye olduktan sonra eğitimlerine herhangi bir sıkıntı yaşamadan devam edebilecekleri şekilde olmalıdır.

Madde 117. Hapishane sürecinin başından itibaren kişilerin tahliye sonrası yaşamlarına önem verilmeli, mahpusun destek olabilecek dışarıdaki kişi ve kurumlarla ilişki kurması yönünde danışmanlık verilmeli ve teşvik edilmelidir.

(UNOCD)

Bangkok İlkeleri

Madde 43. Hapishane yönetimi kadınların ruh sağlığını korumak ve sosyal entegrasyonu güçlendirmek amacıyla kadın mahpusların ziyaretini kolaylaştırmalı ve teşvik etmelidir.

Madde 44. Kadınların ev içi şiddete maruz kaldığını göz ardı etmeden kadınlara kimlerle görüşmek istedikleri danışılmalıdır.

Madde 45. Hapishane yönetimi kadın mahpusların özgürlüğe geçiş süreçlerinde önyargıyı azaltmak ve yakınlarıyla iletişimi güçlendirmek için ev izleri, açık, yarı-açık hapishaneler ve toplum odaklı koruma gibi seçenekleri kadınlar için kullanmalıdır.

Madde 46. Hapishane yönetimleri cinsiyete özgü koşulları değerlendirerek sivil toplum kuruluşları, denetimli serbestlik ve sosyal servisler, yerel topluluk grupları ile işbirliği içinde tahliye öncesi ve sonrası bütüncül programlar oluşturmalı ve uygulamalıdır. (UNOCD, 2019)

Yogyakarta İlkeleri

9. Madde I: Özgürlüğünden yoksun bırakılmış tüm cinsel yönelimlerden, tüm cinsiyet kimliklerinden, tüm cinsiyet ifadelerinden ve tüm cinsiyet özelliklerinden kişilerin ihtiyaçları ve hakları için politikalar oluşturun, uygulayın ve kişileri de bu politikalarda karar alma mekanizmalarına dâhil olabilmelerini sağlayın.

9. Madde J: Cinsel yönelim, cinsiyet kimliği, cinsiyet ifadesi ve cinsiyet özelliklerinden kaynaklı özel durum ve hassasiyetleri göz önünde bulundurarak tüm kişilerin güvende olduğundan emin olun ve hapishane koşullarında etkili bir idare sağlayın. (Gripsan, 2017)

Avrupa Birliği Konseyi Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Transgender ve İntekseks'lerin İnsan Haklarının Korunması ve İnsan Haklarından Yararlanması Rehberi

Rehber, özgürlüğünden yoksun bırakılanları içermektedir. AB kurumları ve AB üye devletlerinin hapishanedeki LGBTİ+'ların durumunun değerlendirilmesi için hapishanelerin ziyaretine yönelik, savcı ve kolluk veya bağımsız ziyaret ekipleri sağlamalıdır. Ayrıca özgürlüğünden yoksun bırakılan LGBTİ+'lara yönelik özel odaklı uluslararası izleme mekanizma ekiplerini önermektedir. (Council of European Union, 2013)

Türkiye'de Salıverilmeye Hazırlık Dönemi

Salıverilmeye hazırlık dönemi, tahliyesi yaklaşan kişilerin hapishane dışındaki hayata adaptasyonlarını kolaylaştırmada kritik öneme sahiptir. Özellikle hapishane sürecinde sosyo-ekonomik desteklerden yoksun olmak, adalet, eğitim, meslek edinme, sağlık gibi temel haklara erişimin kısıtlı olması, yalnızlaşmayı ve izolasyonun artmasını beraberinde getirir. Bu nedenle natrans kadın ve LGBTİ+'lar için hayatın devamlılığı hapishaneye girme sürecinden itibaren kişi ile birlikte planlanmalıdır.

Salıverilmeye hazırlık dönemi, kişinin tahliye olduktan sonra temel haklarından yararlanabilmesi, temel ihtiyaçlarının karşılanması, hapisane sürecinin yarattığı istenmeyen etkilerin ortadan kalkması için kişiyi güçlendirici ve destekleyici mekanizmalara ihtiyaç vardır. Böylelikle kişi hapisaneden tahliye olduktan sonra barınma, sağlık, eğitim, istihdam, hukuk, sosyalleşme gibi alanlarda temel haklarından yararlanabilir ve temel ihtiyaçlarını karşılayabilir. Bu mekanizmaların cinsiyet çeşitliliğine göre kurgulanması için cinsiyete özgü ihtiyaçları göz ardı etmeyen, bütüncül programlar içeren ve programlara kişinin yakınlarını katan bir yaklaşım gerekmektedir. Bireye özgü ihtiyaçları içeren, travmaya duyarlı, hapisane yönetimini, personelini ve mahpusları programların içine dâhil eden sürdürülebilir bir uygulama olmalıdır. Daha geniş ölçekte natrans kadın ve LGBTİ+'ların şiddet, yoksulluk ve suç döngülerinde girmesini önleme hedefinde olması gereklidir (UNOCD, 2017).

Türkiye'de salıverilmeye hazırlık çalışmaları hapisanelerin psiko-sosyal servislerin sorumluluğundadır. Psiko-sosyal servisaracılığıyla salıverilmesonrası hazırlık çalışmalarında, sosyal yaşama ilişkin adaptasyon görüşmeleri, sosyal çevre ile ilişki kurma ve iş ve işyerleri ile ilgili bilgilendirme yapılmaktadır.

Tahliye planlaması için %5 oranında kişi ile iletişime geçilmiş ve %2,5 oranında kişinin tahliye planı yapılmıştır. Görüşme yapılan kadınlardan % 41,3'ü öncelikle geçim sıkıntısı, kalacak yer sorunu yaşayacağını düşünmektedir. (Sarnuç, 2013)

Soytürk, 2013: Karaman M Tipi Hapishanesi; araştırmaya katılan hükümlülerin % 73'ü cezaevinde görev yapan SHU'nun yaptığı iş hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtirken, tutukluların % 89,9'u cezaevinde görev yapan SHU'nun yaptığı iş hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir.

Ceza İnfaz Kurumu salıverilmeye hazırlık döneminde mahpuslara yönelik çeşitli programlar uygulamaktadır. Bu programlar, "Önce Düşün Programı, Salıverilme Öncesi Mahkûm Gelişim Programı, İntihar ve Kendine Zarar Vermeyi Önleme Programı, Özel Gözetim ve Denetim Programı, Öfke Kontrolü Programı, Alkol ve Madde Bağımlılığını Önleme Programı, Aile Eğitim Programı " şeklindedir. (Işık, 2016). Ceza İnfaz Kurumu tarafından uygulanan programların hem etkisinin izlenmesine yönelik hem de cinsiyet çeşitliliğine uygun ve cinsiyete özgü ihtiyaçlara yanıt verip vermediğine yönelik herhangi bir veriye ulaşılamamıştır.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Psikososyal Servisi "Kadın Hükümlü Tutuklular ile Çalışan Personelin Uzmanlaşmasına Yönelik Eğitim" programı oluşturmuştur. Programın içeriği, "Toplumda Kadın Olgusu", "İletişim Becerilere ve Başetme Mekanizmalarının Güçlendirilmesi", "Ceza İnfaz Kurumu'nda Kadın Hükümlü Tutuklu Olmak" ve "Ceza İnfaz Kurumu'nda Annesinin Yanında Kalan Çocuklar" başlıklarından oluşmaktadır.

Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Eğitim ve İyileştirme Daire Başkanlığı ise LGBTİ+ mahpusların psikososyal ihtiyaçlarının karşılanması ve servisin iyileştirilmesi için Hassas Gruplar Bürosu'nu kurmuştur.

Salıverilmeye Hazırlık Dönemi ve İstihdama Hazırlık

Uluslararası araştırmalar, tahliye ile birlikte istihdam edilebilirliğin artmasının kadınların sosyal entegrasyonunda önemli rol oynadığını ortaya koymuştur; bu nedenle istihdam koşullarına göre mesleki eğitim önerilmiştir. (Tayland Ens..) Türkiye özelinde ise tahliye olduktan sonra natrans kadın ve LGBTİ+'ların bağımsız hayatlarına devam edebilmeleri, şiddet, yoksulluk ve suç döngüsünden çıkabilmeleri için tüm diğer desteklerle birlikte ekonomik güçlenme önemli bir rol oynamaktadır. İstihdama hazırlık uluslararası ilke ve metinlerde de belirtildiği gibi hapisane sürecinden başlayarak, salıverilmeye hazırlık döneminde kişiyi tahliye sonrasına hazırlar nitelikte olmalıdır.

Koruma Kurullarının pek çok farklı alanda sorumlulukları vardır. Hapisane süreci sonrasında kişilerin meslek edindirme kurslarına katılımı, meslek ve sanat edinmek, istihdam için destek olmak, fabrika ve işletmeleri ziyaret ederek kişilerin işe yerleştirilmesi için girişimlerde bulunmak, denetimli serbestlik müdürlüklerince hazırlanan mesleki eğitim projelerinin izlemesini yapmak; işyeri açmak isteyen kişilere kredi sağlanması için yardımcı olmak gibi ekonomik sorumlulukları bulunmaktadır. Danışmanlık yapmak, kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılanması için yardım yapılmasını sağlamak, salıverilme sonrası oluşabilecek psikososyal sorunların çözümüne yardımcı olmak, kişilerin öğrenimlerinin devamı için tedbir çalışması yapmak ve benzeri sorumluluk alanlarından söz etmek mümkündür.

Araştırmaya katılan hükümlülerin % 60,1'i salıverilme sonrasında "iş" birinci öncelikli ihtiyaç olarak görüyor iken, % 46,7'si "fiziksel ve ruh sağlığı bakımını", % 53,2'si "kalacak yeri", % 35,7'si "ailesini ve çocuklarını bir araya getirmeyi", % 25,8'i "aile desteğini" ve % 15,1'i ise "sosyal güvenceyi" birinci öncelik olarak görüyor.

Araştırmaya katılan hükümlü kadınların büyük çoğunluğu (% 77,9) salıverildikten sonra çalışmayı düşünüyor iken, % 22,1'i salıverildikten sonra çalışmayı düşünmemektedir. (Sarnuç, 2013)

Kadınlar, tahliye edildikten sonra erkeklere nazaran iş bulma konusunda çok daha fazla engelle karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu durumun nedeni, kadınlara hükümlülük süresince verilmiş olan istihdama yönelik programların sayısının az olmasıdır. Geleneksel olarak kadınlara hükümlülük dönemlerinde kozmetik ve kuaförlük gibi sınırlı alanlarda eğitimler verilmektedir. (Kara, 2014). Bununla birlikte hapisanedeki LGBTİ+'lar üretim atölyelerine ve meslek edindirme eğitimlerine güvenlik gerekçe gösterilerek katılamamaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün raporuna göre kadın mahpusların travma sonrası stres, depresyon, kaygı, kendine zarar verme ve intihar girişimi oranlarının alarm verir şekilde arttığını ortaya koymuştur. Natrans kadın ve LGBTİ+'lar için psikososyal ve sosyoekonomik koşulların sebep olduğu bu artışa karşın ekonomik güçlenme de önleyici mekanizmalardan biri olabilir (Blanc, 2013).

Türkiye'de 2008 yılı itibariyle özel sektöre yönelik kotanın kaldırılması sebebiyle mahpuslar sadece kamu sektöründeki işlere başvuru yapabilmektedir. Kamuda istihdam olanağı ise yok denecek kadar azdır. Bu nedenle İŞKUR tahliye olan mahpuslar için "Kendi İşini Kurma ve Toplum Yararına Programlar" başlatmıştır. Lakin girişimcilik desteklerine natrans kadın ve LGBTİ+'ların başvurusu hiç olmamıştır. Toplum yararına programlar ise cinsiyete özgü koşullara göre programlanmamıştır.

Bangkok Madde 42. Özellikle şiddetten hayatta kalan kadınlar için psikososyal destek en önemli ihtiyaçlardan biridir. Eğer uygun destekler ve danışmanlık sağlanmazsa hapisane etkisi ile birlikte kişinin sosyal entegrasyonu zarar görür. Destek ve danışmanlık uzmanlar aracılığıyla sağlanmalıdır.

Minimum Standartlar 96-103;

Eğitim, ücretli/güvenceli iş ve yetenek eğitimi hapisanede uygulanan programların önemli parçasıdır. Ayrıca hapisanedeki işin mahpus için tahliye olduktan sonra da güvenceli ve ücretli bir iş haline dönüşebilmesi gerekir. Kadın mahpuslar için ise bu programlar aracılığıyla uygulanan eğitimler, tahliye sonrasında kadınların bağımsız bir hayat sürmelerini sağlar.

Dünyadan Örnekler

Avustralya: Tahliye öncesi merkezlerde kadınlar eğitim, istihdam, sağlık ile ilgili kararlarını kendileri verirler. Tüm kadınlara ihtiyaca göre mesleki eğitim verilir ve işe yerleştirilir. Bu süreçte ev tipi barınma sağlanır.

Gürcistan: Kadınların kendi işlerini kurmaları için hapisane sürecinde ekonomi, iş hukuku gibi eğitimler alırlar. Danışmanların desteği ile birlikte tahliyeden sonra hayata geçirmek için iş planı hazırlarlar.

Mozambik: Hapishanelerin içindeki eğitim birimlerinde teknik ve profesyonel eğitimler verilir. Bu eğitimleri tamamlayan mahpuslar eğitimi aldıkları alanda çalışırlar. Kazandıkları miktarın bir kısmı kendilerine verilirken bir kısmı da tahliye sonrasında kullanması için kişi adına biriktirilir (Thailand Institute of Justice ve Penal Reform, 2017).

Singapur ve Sarı Kurdele Projesi: Hapsedilmenin son sürecinde mahpuslar tahliyeye hazırlanmak için belli programlara katılırlar. Uygulanan programlar mahpusların bilgi ve becerilerini geliştirmeye odaklıdır. Bununla birlikte finans yönetimi ve iş arama becerisini geliştirmeyi hedefler. Bazı mahpuslar yarı-yol evlerine geçiş yaparak hem bilgi hem yönlendirme servislerine erişirler, süpervizyon ve destek alırlar. Hapishane dışında çalışırken yarı-yol evlerinde kalırlar ve bu süreçte vaka yöneticisi ile birlikte çalışırlar. Sarı Kurdele Projesi ise işverenlerle hapisane deneyimi olan kişileri buluşturan bağımsız bir platformdur. Toplum ve işverenin mahpuslara yönelik önyargısının ortadan kalkması için çalışmalar yapar. (Mien, 2013)

Malezya: Hapishane yönetimleri özel sektör ile işbirliği yapar ve mahpuslar işyerleri tarafından verilen eğitimlere katılabilirler. Tahliye sonrasında eğitime katılmış kişilere iş teklifi yapılır. Hapishane personeli ayrıca denetimli serbestlik personeli olarak çalışır ve işe yerleştirme kurumları ile kişilerin salıverilmeye hazırlık sürecinde, mahpuslara iş teklifleri yapılabilmesi için iletişime geçer. İşe yerleştirme kurumları, açık olan pozisyonlarla ilgili hapisane yönetimine, işe başvuru ile ilgili de mahpuslara bilgi verirler. Ek olarak, kişiler kalıcı barınmaya erişene kadar yarı-yol evlerinde kalabilirler (Prison Department of Malaysia, 2015).

Filipinler: Kadınlar için kurulan enstitü, tahliye sonrasında yaşamın kurulması için danışmanlık verir. Tahliyeden önce kişilerin yeterli dış desteklere sahip olup olmadığı

takip edilir; barınma ve iş bulabilmeleri için gerekli belgeler hazırlanır. Hapishane yönetimi ilgili organizasyonlarla işbirliği geliştirerek kişilerin işe yerleşmesine destek olur (*Superintendent, Correctional Institution for Women, 2015*).

Tahliye Sonrası Dönem

Uluslararası İlke ve Standartlar

Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahında Asgari Standart Kurallar (Nelson Mandela Kuralları)

60.(2) Cezanın tamamlanmasından önce mahpusun toplum içindeki yaşama tedrici bir dönüş yapması için gerekli tedbirler alınması arzu edilir. Duruma göre; aynı kurum içinde veya uygun başka bir kurumda tahliye öncesi bir rejimin uygulanması suretiyle, polise bırakılmayan fakat etkili bir sosyal yardım kurumu ile ilişkili halinde, bir tür izlemenin yapıldığı isnat ile tahliye yoluyla, bu amacın gerçekleşmesi sağlanabilir.

80. Mahpusun cezasını çekmeye başlamasından itibaren, tahliye edildikten sonra geleceğini düşünmesi sağlanır. Mahpusun sosyal rehabilitasyonu ile ailesinin menfaatleri için hizmet verebilecek kurum dışındaki kuruluşlar ve kişilerle ilişki kurması teşvik edilir ve kendisine yardım edilir.

81.(1)Tahliye edilen mahpusların toplumla bütünleşmelerine yardımcı olan resmi veya gayri resmi kurum ve kuruluşlar, tahliye edilen mahpusların mümkün olduğu kadar ve gerekli olduğu ölçüde, gerekli belgeleri ve kimlik bilgileri edinmelerini, kalabilecekleri uygun bir yere ve gidebilecekleri bir işe sahip olmalarını, iklim ve mevsim şartlarına uygun ve yeterli bir biçimde giyinebilmelerini, hedeflerine ulaşmaları için yeterli imkânlara sahip olmalarını ve tahliye edildikten hemen sonra kendi yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlar.

(2) Bu tür kuruluşların yetkili temsilcilerine kuruma girme ve mahpuslarla görüşme imkânı verilir ve mahpusun cezasının başlangıcından itibaren, mahpusun geleceği hakkında kendileriyle görüşme yapılır.

(3) Bu tür kuruluşların gösterdikleri çabalardan en yüksek verimin alınması için bu kuruluşların faaliyetlerinin merkezileştirilmesi veya koordine edilmesi daha uygun olur.

Nelson Mandela Kuralları: Sosyal İlişkiler ve Tahliye Sonrası Destek

Madde 106: Mahpus ile ailesi arasındaki ilişkilerin, her ikisinin de yararına olacak şekilde sürdürülmesine ve iyileştirilmesine özel dikkat gösterilir.

Madde 107: Mahpusun cezasını başından itibaren, tahliye edildikten sonra geleceğini düşünmesi sağlanır ve mahpusun sosyal rehabilitasyonu ile ailesinin yüksek yararı için hizmet verebilecek kurum dışındaki kuruluşlar ve kişilerle ilişki kurması için, teşvik edilir ve kendisine destek sağlanır.

Madde 108: 1. Tahliye edilen mahpusların yeniden toplumun bir parçası olmasına yardım eden resmi veya başka kurum ve kuruluşlar, tahliye edilen mahpusların, mümkün ve gerekli oldukça ihtiyaç, duydukları belgeleri ve kimlik belgelerini edinmelerini, kalabilecekleri uygun bir yere ve gidebilecekleri bir işe sahip olmalarını, iklim ve mevsim koşullarına uygun ve yeterli bir tarzda giyinebilmelerini, hedeflerine ulaşmaları için yeterli imkânlara sahip olmalarını ve tahliyelerinden hemen sonra, kendi yaşamlarını sürdürebilmelerini sağlar.

2. Bu tür kuruluşların yetkili temsilcilerine, kuruma girme ve mahpuslarla görüşme imkânı verilir ve mahpusun cezasının başlangıcından itibaren, mahpusun geleceği hakkında kendileriyle görüşme yapılır.

3. Bu tür kuruluşların gösterdikleri çabalardan en yüksek verimin alınması için, bu kuruluşların faaliyetlerinin merkezileştirilmesi veya eşgüdümlü hale getirilmesi arzu edilir.

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi

Madde 2: Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayrım gözetmeksizin bu bildirmede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir.

Tahliye Sonrası Destek Mekanizmaları

Tahliye sonrası destek mekanizmaları, tahliye olmuş kadın ve LGBTİ+'lar için oldukça önemlidir. Tahliye olduktan sonra birçok mahpus ekonomik, sosyal, psikolojik destek ve sağlık desteği gibi çeşitli ihtiyaç ve gereksinimlerle karşılaşmaktadırlar. Bu ihtiyaçların karşılanması ve tahliye sonrası destek mekanizmalarını sağlıyor olmak tahliye olan kişinin yeniden uyum süreci için önem taşımaktadır.

Unutmamak gerekir ki, tahliye sonrası destek mekanizmaları tahliye olmuş kişinin yeniden sosyal uyum sürecini olumlu yönde etkileyecektir. Kişinin varsa içinde bulunduğu şiddet ortamına, maddenin kötü kullanılması sürecine ve yeniden suç ile ilişkilendirilip hapisaneyeye girmesini engelleyecektir.

Tüm bu sürecin iyi ilerleyebilmesi için kapatılmış kadın ve LGBTİ+'ların, hapisaneyeye girdikleri andan itibaren tahliye sonrası dönemi destekleyecek mekanizmalar ile güçleniyor

olmaları gerekir. Bunun için sürece ve haklarına dair bilgilendirilmeleri; salıverilme dönemi yaklaştığında salıverilme destek mekanizmalarından faydalanan olmaları gerekmektedir. Elbette tüm bu destek mekanizmalarının gerek hapisanedeki uzman destek sağlayıcılar tarafından, gerek diğer kamu kurumlarındaki destek sağlayıcılar gerekse de sivil toplum kuruluşları tarafından beslenmesi, takip edilmesi ve devamlılığının sağlanması gerekmektedir.

Kadın ve LGBTİ+'ların hapisaneye ilk girdikleri andan itibaren, kendilerinin de sürecin içine dâhil edildikleri bir biçimde, tahliye sonrası döneme dair planlamanın yapılması sürecin yürütülmesi önemlidir. Böylelikle, kişiler kapatıldıkları dönem süresince dışarıyla bağlantılarını tamamen koparmayacak, gelecekleri hakkında plan yapabileceklerdir. Tahliye sonrasını düşünüp planlayan mahpuslar gerekli destek mekanizmalarını da aldıklarında tahliye sonrası döneme dair endişelerini azaltarak, tahliye sonrası yeniden uyum sürecine daha kolay adapte olacaklardır.

CİSST'in Kadın ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı'nda da değinildiği üzere, kadınların tahliye sonrası dönemde karşılaştıkları sorunlar, erkeklerle benzerlik gösterse de ihtiyaçlarının çeşitliliği ve yoğunluğu farklılık gösterebilir. Tahliye sonrası aileleri tarafın reddedilebilir ve ayrımcılığa uğrayabilirler. Şiddet döngüsünden çıkan kadınlar yeni bir hayat kurmakta zorlanabilir ve bu durum tahliye sonrası yeniden uyum sürecine alışmayı zorlaştırmasının yanı sıra sosyal, hukuki ve ekonomik zorluklar da içerir. (CİSST, 2009)

Tahliye destek mekanizmaları, psikolojik ve fiziksel sağlığı korumaya, sosyal ve ekonomik ihtiyaçları karşılamaya, var olan özel durumları da gözeterek mahpusların ihtiyaç ve sorunlarına cevap olarak programlanmalıdır. Yine bu kapsamda hapsanelerde yapılacak eğitim, atölye, etkinlik gibi programlarla desteklenmesi gerekmektedir. Bu programlara tüm kadın ve LGBTİ+ mahpusların ayrımcılığa maruz bırakılmadan katılmaları cezaevi idaresi tarafından sağlanmalıdır. Ek olarak, bu programların tahliye sonrasında da devam etmesi ve bu programları cezaevi sonrasında sağlayacak, hizmet verecek kurumlarla da iletişim kurulması sağlanmalıdır.

Tahliye öncesi ve sonrası dönemde sağlanacak destekler; barınma, istihdam, sağlık, psikolojik destek, maddenin kötü kullanımına dair destek, çocuk bakımı desteği vb. gibi konuları kapsar.

Tahliye sonrası destek mekanizmaları, hiçbir ayrımcılık gözetmeksizin tüm kadın ve

LGBTİ+'lar için sağlanmalıdır. Bu destek mekanizmalarının ulaşılabilirliğinden ve uygulanabilirliğinden cezaevi idari birimleri ve dışarıdaki destek sağlayıcı kamu kurumları sorumlu olmalı ve kişilerin bu mekanizmalara ulaşma hakkını gözetmelidir. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği/ CİSST Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı'nda konuya dair, şartlı tahliye ya da sosyal hizmetler çalışanlarının LGBTİ+'lara yönelik ayrımcılık uygulayabildiğini belirtmektedir. Toplumsal önyargı ve kimi ülkelerdeki yasama organının tüm sabıkalılara koyduğu kısıtlamalar, eski bir LGBTİ mahpusun özellikle barınma ve istihdam konusunda zorluk yaşadığını vurgulamıştır. (CİSST, 2013)

Tahliye Sonrası Dönem ve İstihdam

Birçok mahpus ekonomik kaygı ve koşullarından dolayı suça sürüklenmekte ve hapsedilmektedir. İçinde bulunduğu yoksulluktan çıkmak için suç işleyen mahpusların tahliye olduktan sonraki süreçte karşı karşıya kaldıkları sorunlarından biri de istihdama erişimdir. Tahliye olmuş mahpusların yaşamlarını sürdürebilmeleri için istihdama erişimini sağlamak, bu kapsamda destekleyici programlar, mekanizmalar sunmak önemlidir. . Ekonomik olarak kendini güçlü hisseden mahpusların tahliye sonrası dönemde yeniden topluma adapte olması süreci çok daha kolay olmaktadır. Dolayısıyla olası şiddet döngüsüne girme ve suç işleme olasılıkları azalmakta ve hapisaneye geri dönmeleri engellenmektedir. Bu nedenle, tahliye sonrası istihdamı destekleyecek meslek edinme kurslarının, kişinin kendini var edeceği ve kişiyi çalışma ortamının koşullarına adapte edecek nitelikte olması gerekir. Bu programlara kadın ve LGBTİ+'ların ayrımcılığa maruz kalmadan katılmaları teşvik edilmelidir. Sağlanacak bu destek mekanizmalarının dışarıdaki kurumlar ile de desteklenip ilişkilendirilmesi ve tahliye sonrası dönemde de devam edecek şekilde planlanması gerekmektedir.

Yapılan bir araştırmada, eski mahpusların hükümlülüklerinden dolayı işlerini kaybettikleri ve bu damgalamanın başlı başına sosyal dışlanma sürecini besleyen bir durum olduğu ifade edilmiştir. Mahpusluk deneyimi yaşayan kişilerin damgalanmadan dolayı işini kaybetmeleri üzerindeki etkinin % 52,8 olduğunu söylenmiştir (Demez, ve diğerleri, 2017).

Yapılan bir diğer çalışmada kadın mahpusların birçoğunun ekonomik nedenlerden dolayı suç işledikleri ve hapsane öncesinde düşük gelirli ve niteliksiz işlerde çalıştıkları vurgulanmıştır. Hapsedilmenin istihdam edilmeye önemli derecede zarar verdiğini ve hükümlü olarak damgalanan kişilerin işverenler tarafından reddedildiğini göstermiştir. (Saruç, 2013)

Eski mahpusların iş bulma yöntemlerine dair istihdama erişimde yakın çevrenin %29,8, ailenin ise %26,7 olduğunu gösteren veriler vardır. Denetimli serbestlik hizmeti aracılığıyla istihdam edilmenin %1,1 ve İŞKUR desteği ile istihdama erişimin 1,7 olduğu görülmektedir. (Demez, ve diğerleri, 2017).

Dünyadan Örnekler

Dünyada da kadın suçluluğu oranı erkek suçluluğuna oranla daha düşüktür. Bu sebeple var olan hapisane koşulları ve destek mekanizmaları daha çok erkeklere hitap etmektedir. Türkiye’de olduğu gibi dünyada da kadınların tahliye sonrası ihtiyaç ve gereksinimleri birbirine benzese de farklılıklar göstermektedir.

Saruç, yaptığı araştırma çalışmasında (Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler) her gün dünyada birçok kadının tahliye olduğunu belirtir ve tahliye olan kadınların önemli bir kısmının tekrar suç ile ilişkilendiğini söyler. Bu sebeple, eski mahpuslar yeniden uyum sürecinde desteklenmeli ve bu durum ihtiyaçlarına yönelik olmalıdır. (Saruç, 2013)

CİSST’in Kadın Mahpusların Özel İhtiyaçları El Kitabı’nda yer verdiği gibi kimi ülkelerde tahliyesi gelen bir kadının, kendisini bir erkek almadığı sürece cezaevini terk etmesine izin verilmiyor. Bazı ülkelerde ise kadınlar ahlaka aykırı suçlarla ceza almışsa ya da tecavüz veya benzer durumlara maruz bırakılıp suç işlemişse tahliye sonrası aileleri tarafından öldürülme riski bulunmaktadır. Yine CİSST aynı kitabında, Birleşik Krallık’taki bir STK’nın kadın mahpuslara, tahliyeye hazırlanma konusunda pratik destekler verdiği aktarılmaktadır. STK çalışanları ev bulma ve kiralama aşamalarındaki konulara dair yerleşim yardımı, hukuki destek gibi konularda tavsiyeler vermekte ve diğer uzman kuruluşlara yönlendirmektedir. Afganistan’da ise konuyla ilgilenen STK’ların çalışanları ve avukatlar mahpuslar ve aileleri arasında arabuluculuk yapmaktadır. Bu çabalar genellikle kadınların aileleri tarafından kabul edilmeleriyle sonuçlanmaktadır. (CİSST, 2009)

KADAV 2019 Çalışmaları

Sendika ve Meslek Odaları ile Derinlemesine Görüşmeler

Kadınlarla Dayanışma Vakfı olarak, 2019 yılında yürüttüğümüz Tahliye Sonrası Kadın ve LGBTİ+'ların ekonomi güçlenmesi kapsamındaki çalışmamızın bir kısmında da sendika ve meslek odalarıyla temasa geçtik. Yapmış olduğumuz çalışmaya dair bilgi paylaşımında bulunduk. Çalışmanın istihdam alanıyla ilişkili olmasından ve konuya dair kendilerinin bilgi, birikim ve deneyimlerinin olmasından ötürü derinlemesine görüşmeler gerçekleştirdik. Bu sayede mahpus kadın ve LGBTİ+'ları destekleyecek yeni mekanizmaların oluşturulması için bir araya gelip fikir alışverişi yaparak konuya dair çözüm öneri geliştirdik.

Bu kapsamda 2019 yılında, on sendika ve bir meslek odasıyla bir araya gelerek derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme yaptığımız sendikalar faaliyet alanlarına göre örgütlenme çalışmaları yürüttüklerini belirttiler. Alanları dışındaki konuları gündemlerine pek almasalar da görüşme yaptığımız kimi sendikalar OHAL dönemi ile çalışmalarında zorluklar yaşadıklarını ifade ettiler. Görüşmemizde OHAL dönemi ile üyelerinden bazılarının işten çıkarıldığını ve bazılarının da hapsedildiğini dile getiren sendikalar da oldu. Bu sendikalar OHAL döneminden etkilenen üyelerine ekonomik ve hukuki açıdan destek olduklarını da belirttiler.

Kadın ve LGBTİ Komisyonu olan ve bu alanlarda çalışmayürütensendikalarile görüşmemizde ise faaliyetlerinde çoklu ayrımcılık, şiddet gibi konulara ağırlık vererek örgütlenme çalışması yürüttüklerini aktardılar. Hapishane alanında faaliyet yürütüp yürütmediklerine dair sorumuza yer vererek ilerlediğimiz görüşmemizde sadece iki sendikanın ve bir meslek odasının hapishane alanında çalışma yürüttüğünü öğrendik. Öte yandan diğer sendikalar, konuya dair çalışma yürütmeseler de hapishane alanına tamamen uzak olmadıklarını da belirttiler. Sendikalara herhangi bir üyesinin hapishanede olup olmadığına dair bilgi almak istedik. Altı sendikanın ve bir meslek odasının üyeleri arasında OHAL ile birlikte hapishanede olduğunu öğrendik. Ek olarak, bir sendikadan üyelerinden herhangi birinin hapishanede olmadığı ve iki sendikadan da konuya dair bilgileri olmadığı yönünde geri dönüş aldık.

Öneriler ve çözümler kısmına da yer verdiğimiz görüşmelerimiz sendika ve meslek odalarından gelen bildirimler şöyleydi:

- Kadın ve LGBTİ+'ların hapishane alanında kendi örgütlenmelerini sağlamaları gerekmektedir.

- Tahliye olan kadın ve LGBTİ+'lar yeni iş bulana kadar işsizlik fonu almalıdır.
- Kadın ve LGBTİ+'lar sendikaların yönetimine dâhil edilmelidir.
- Sivil toplum örgütleri devlet ile çalışarak devlete baskı yapmalı ve mekanizmalar üretmelidir.
- Tahliye olmuş kişilere ücretsiz psikolojik destek sağlanmalıdır.
- Daha önce hükümlü oldukları için istihdam edilmeyen kadın ve LGBTİ+'ları gündemine almalıdır.
- Cinsiyet kotası, kadın ve LGBTİ+ sayısı belirlenmesinden sonra, kamuda uygulanan eski mahpus kota uygulamasına dâhil edilmeli.
- Kadın ve LGBTİ+'lara mesleki eğitim verilmeli.
- Kamu kurum ve kuruluşlarında cinsiyet eğitimleri verilmeli.
- Kadın ve LGBTİ+ üyelere örgütlenme çalışmaları için alan açılmalı.
- Kapatılan kişilere içerde buldukları sürede mesleki eğitim verilmeli.
- Türkiye'deki eğitim sistemi değişmeli.
- Hapislik deneyimi yaşayan kişilerin potansiyel suçlu olarak görülmesinin önüne geçilmeli.
- Tahliye olmuş kişilerin sosyal entegrasyonu için kamu kuruluşlarındaki kota politikası ortadan kalkmalı.
- Cinsiyet eşitsizliklerinin sonuçları ve bu duruma katkıda bulunan devletin mekanizmaları açığa çıkarılmalıdır.
- Kamu kuruluşlarında uygulanan kota, özel yapılanmalarda da olmalıdır.
- LGBTİ+ örgütleri sendika alanında daha derinlemesine çalışmalar yürütmelidir.

- Daha fazla istihdam alanı oluşturulmalıdır.
- “Hapishanelerde kaç kişi çalışıyor, çalışma koşulları nedir?” gibi sorular açıklığa kavuşturulmalıdır.

Açık Kapı Buluşmaları

“Dışarıda o kadar yalnız kaldım ki, yeniden koğuşa arkadaşlarımın yanına dönmek istedim.”-A.Ç.

Toplumsal yapıdaki cinsiyetçilik, homofobi ve transfobi sebebiyle de hapishaneye giren kadın ve LGBTİ+’ların, hapishanelerde cinsiyet çeşitliliğine göre düzenleme yapılmaması ve tahliye sonrasında kişilerin desteklenmemesi, kişilerin hapishane sonrasında toplumsal yaşama katılımı ve hayatlarını bağımsız şekilde devam ettirebilmelerini oldukça güçleştirmektedir.

Hapishane düzenlemelerinin, cinsiyet çeşitliliğine göre yapılandırılmamış olması, “natrans-heteroseksüel erkek” olmayan mahpusların, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime dayalı ayrımcılık ve hak ihlallerine maruz bırakılmalarına yol açmaktadır. Hapishanedeki bu ayrımcı durum, kişilerin tahliye sonrasında yaşamlarını yeniden kurması için de engeller çıkarmaktadır. Hapishanede cinsiyet kimlikleri sebebiyle temel haklara erişimde yaşanan ayrımcılık, sosyal desteklerden yoksun bırakılma ve ihmal; eğitim, sağlık ve adalete erişim önündeki engeller, iş ve el beceri kazanma önündeki engellerle birlikte temel ihtiyaçlara erişimde güçlükler yaşanmasını beraberinde getirmektedir. Tahliye sonrasında da güçlendirici destek mekanizmalarının olmaması, önyargılar, cinsiyet kimliği ve cinsel yönelime dayalı şiddet, ayrımcılık ve izolasyon kişileri yeniden hapishaneye geri döndürebilmektedir.

Kadınlarla Dayanışma Vakfı, hapishanelerdeki kadın ve LGBTİ+’larla mektuplaşmaya ve dayanışmayı örmeye çalışırken bu kapsamda Açık Kapı buluşmalarını gerçekleştirmiştir. Açık Kapı buluşmalarının amacı, mahpusluk deneyimi olan kişilerle bir araya gelerek hem hapishane sürecindeki deneyimlerin paylaşılmasını hem de kişilerin tahliye sonrası yalnızlaşmalarını önlemek, deneyim paylaşımı, temel hak ve ihtiyaçlara erişimde yaşanan problemleri paylaşmak ve çözüm önerileri üzerine fikir alışverişi yapmaktadır. Söz konusu dayanışma gruplarına mahpusluk deneyimi yaşayan kişilerin yanı sıra kendini bu dayanışmanın parçası olarak gören akademisyenler, gazeteciler, sendikacılar ve sivil toplum örgütleri de katılmaktadır.

Açık Kapı buluşmaları aylık olarak planlanmış ve 2019 yılında sekiz buluşma gerçekleştirilmiştir. Buluşmalardan çıkan öneriler şu şekildedir:

- Hapishane yapılanmasının temel hak ve ihtiyaçlara erişimde engeller oluşturması, kişileri güçsüzleştirmektedir.
- Hapishanede salıverilmeye hazırlık döneminde uygulanan programlar kişilerin hapishane sonrası hayatını kolaylaştırmak yönünde etkili olmayıp kişileri destekleyen ve güçlendiren bütüncül mekanizmalara ihtiyaç vardır.
- Salıverilmeye hazırlık döneminde uygulanan programların etkisi ve izlemesi yapılmamaktadır.
- Hapishane sürecinde, salıverilmeye hazırlık sürecinde ve tahliye sonrasında kişiler hukuk ve adalet mekanizmalarına erişim ihtiyacı duymaktadır.
- Hapishaneden tahliye olan kişilerin destek alabileceği koşulları göz ardı etmeyen, cinsiyete özgü ihtiyaçlara göre düzenlenmiş ve travmaya duyarlı güçlendirici mekanizmalar bulunmamaktadır.
- Hapishaneden tahliye olan kişilerin birçoğu, hapishane deneyimi ve koşullarının sebep olduğu etkilerle ilgili psikolojik desteğe ihtiyaç duymaktadır.
- Hapishane sürecinde kadın mahpuslar, yoğunluklu olarak geleneksel cinsiyetçi iş bölümü ve atanmış cinsiyet rol normlarına uygun meslek edindirmeye yönelik üretim atölyelerine dâhil olabilmektedirler. Bu durum kişilerin tahliye sonrasında hem iş yaşamına katılımı önünde engel oluşturmakta hem de kadınları salt hizmet sektöründe çalışmaya itmektedir. Aynı zamanda kadınların başka sektörlerde de çalışarak hayatlarına bağımsız olarak devam edebilmelerini engellemektedir. Hapishanedeki meslek edindirme ve üretim atölyelerinin kişilerin tahliye sonrasında güçlenerek hayatlarına devam edebilmesi yönünde kurgulanması gereklidir.
- Hapishanedeki LGBTİ+’lar hapishanedeki meslek edindirme ve üretim atölyelerine “güvenlik” gerekçe gösterilerek çoğunlukla katılamamaktadır. Bu nedenle tahliye sonrasında kişiler, tanıdıkları aracılığıyla iş bulmaya çalışırlar.
- Hapishaneden tahliye olan özellikle genç kadınların iş bulma ile ilgili yaşadığı sıkıntılar nedeniyle bağımsız olarak hayatlarına devam edememekte ve aileleri tarafından evliliğe zorlanmaktadır.

- İşverenlerin birçoğunun hapisane deneyimi olan kişilere yönelik önyargıları oldukça fazladır. Kişilerin etiketlenmesini engellemek ve çalışma hayatında önyargı ve ayrımcılığın önüne geçilmesi için etkin kampanyalar ve işverene yönelik programlar oluşturulmalıdır.

- Bir şekilde güvenceli istihdama dâhil olabilmiş kişilerin işten çıkarılmaya dair kaygıları oldukça yüksektir.

- Hapishanelerin, görülmeyen bir toplumsal alan olması ve ayrıca bağımsız sivil toplum ve sendikaların gündeminde yer edinmemesi, hapisane süreci ve sonrasında yaşanan hak ihlallerinin görünmez kılınmasına neden olmaktadır.
- Kişilerin hapisane deneyimlerinin, güçlendirici mekanizmalar ve sosyal politikalar olmadığı için tahliye olduktan sonra da devam ettiği göz ardı edilmemelidir.

Atölye Çalışmaları

Kadınlarla Dayanışma Vakfı olarak 2018 yılında “Tahliye Sonrası İstihdamda Cinsiyet Eşitsizliğinin Hapishaneye Geri Dönüş Etkisi” konusuyla bir ön araştırma yaptık. (Bilal, B. ve Özata, D., 2018) Ön araştırmada tahliye olan kişiler tahliyeden sonra iş arama-bulma sürecinde karşılaştıkları güçlükleri ve ayrımcılığı aktarırken görüştüğümüz sivil toplum örgütleri, sendika ve meslek odaları ise alanda çalışmaların yetersizliğinin ve gerekliliğinin altını çizdiler. Bu nedenle Açık Kapı buluşmaları düzenlerken 2019 yılının ikinci yarısından itibaren sivil toplum örgütleri, sendikalar, meslek odaları ve akademiye yönelik “hapishaneler, salıverilmeye hazırlık dönemi ve tahliye sonrası dönem” ile ilgili atölyeler yapmaya başladık. Atölyelerin öncelikli amacı, hapishanedeki kadın ve LGBTİ+’ları görünür hale getirmek, insan haklarına dayalı uluslararası standartların ve Bangkok İlkeleri’nin yaygınlaşmasını sağlamak, hapisane sonrasında kadın ve LGBTİ+’ları güçlendirecek destek mekanizmalarını birlikte tartışmak ve Açık Kapı buluşmalarında paylaşılan deneyim ve önerileri de harmanlayarak çözüm önerileri oluşturmaktır.

Yürütülen atölye çalışmalarına sekiz sivil toplum örgütü, bir bağımsız aktivist, bir inisiyatif, iki sendika, akademiden elli lisans öğrencisi, üç yüksek lisans öğrencisi, beş akademisyen ve adalet sistemi içerisinde çalışan meslek elemanları katılmıştır. Atölyelerin kamu kurumları birimleri ve personeline uygulanmasına yönelik başvurularda bulunulmuştur.

Atölye programı oluşturulurken Thailand Adalet Enstitüsü’nün (Thailand Institute of Justice) Bangkok İlkeleri’nin uygulanması için oluşturmuş olduğu modüllerden yararlanılmıştır

(*The Bangkok Rules Training, 2019*). Atölye programı “Cinsiyet Kimliği, Cinsel Yönelim ve Cinsiyet Roller”, “Şiddet, Şiddet Türleri ve Ayrımcılık”, “Kadın ve LGBTİ+ Mahpuslar ve Güvenli Alan”, “Bangkok İlkeleri”, “Dünyada Kadın ve LGBTİ+ Mahpuslara Yönelik Uygulamalar ve Uluslararası Standartlar”, “Salıverilmeye Hazırlık ve Tahliye Sonrası Süreç: Psikososyal Destekler”, “Tahliye Sonrası Ekonomik Güçlenme” ve “Çözüm Önerileri Taslağı” başlıklarından oluşmaktadır.

Atölyelerde “Hapishane süreci, salıverilmeye hazırlık dönemi ve tahliye sonrası dönemde, cinsiyete özgü koşulları göz önünde bulundurarak, kişinin temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve temel haklara erişimi kolaylaştıracak bütüncül programlara ve güçlendirici mekanizmalara ihtiyaç duyulmaktadır.” sonucu ortaya çıkmıştır. Atölyelerden çıkan önerileri ve atölye materyallerinden örnekleri (*Bknz. Ek.1. ve Ek.2.*) aşağıda bulabilirsiniz:

Barınma

- LGBTİ+’ların çoğunluğunun aile desteği alamadığı, kadınların birçoğunun şiddet sebebiyle hapishanede olduğu göz ardı edilmemelidir.
- Hapishane öncesinde cinsiyet kimliğine ve cinsel yönelime dayalı şiddet, hapishane sürecinde yakınların sosyal destekleri kesmesi nedeniyle yalnızlaşma yaşanmaktadır. Bunun sonucunda kadın ve LGBTİ+’lar hapishane sonrasında barınma ile ilgili problemlerle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle tahliye sonrasında süreli ve kişilerin temel ihtiyaçlarının karşılandığı alternatif barınma sistemlerinin olması gerekmektedir.

Sağlığa Erişim

- Hapishane sürecinde hekim-hasta ve psikolog-danışan mahremiyetine özen gösterilmelidir. Hem mahpusun hem meslek elemanının güvenliği için infaz koruma memurlarının görüşmelere eşlik etmesi yerine mahpusun kendini ifade edebileceği ve meslek elemanının meslek etiğini icra edebileceği alternatif yöntemler geliştirilmelidir.

- Hapishane içi sağlık hizmeti cinsiyete özgü ihtiyaçlara göre kurgulanmalıdır ve kişilerin sağlık hakkına erişimleri önündeki engeller kaldırılmalıdır. (Düzenli sağlık hizmetine erişim, düzenli psikososyal servis görüşmeleri, psikolojik-psikiyatrik desteğe erişim, jinekolog-ürolog görüşmeleri, mamografiye erişim, kürtaja erişim, hormona erişim, cinsiyet uyum sürecinde ameliyata karar veren kişilerin sürecinin hızlandırılması, hijyen ürünlerine ücretsiz erişim, lazer epilasyona ücretsiz erişim vb.)

- Hapishane içerisinde dilekçe ve sevk ile işleyen sağlık sistemi, hizmete erişimi hızlandıracak ve kolaylaştıracak şekilde yeniden kurgulanmalıdır.

- Sağlık hakkına erişim kişilerin tahliye olması ile ortadan kalkmamalı, sağlık durumunun devamlılığı göz önünde bulundurularak kişinin sosyal güvencesi olana kadar sağlığa erişim garanti altında alınmalıdır.

Hukuka Erişim

- Hapishane sürecinde kişilere temel haklara dair bilgilendirme yapılmalıdır.

- Hapishanelerde danışmanlık verecek nöbetçi avukatlar bulunmalıdır.

- Mahpuslara şiddet, ayrımcılık, boşanma ve velayet gibi medeni haklar ile ilgili hukuk mekanizmalarına dair bilgilendirmeler yapılmalıdır.

- Hapishane sürecinde mahpusların yaşadığı hak ihlalleri ve mekanizmadaki tıkanıklıklar ortaya çıkarılmalıdır.

- Salıverilmeye hazırlık döneminde kişilere hukuki durumu ve hukuken yükümlülükleri hakkında bilgi verilmelidir.

- Tahliye sonrasında kişinin devam eden hukuki süreçlerine dair hukuki danışmanlık verilmelidir.

Eğitime Erişim

- Hapishanelerde “cezaevi öğretmeni” personel kapasitesi oldukça azdır. Cezaevi öğretmenlerinin özel formasyon alması gereklidir.

- Hapishanede kütüphaneye ve yayınlara erişim oldukça sınırlıdır.

- Örgün eğitime devam eden kişiler kayıt, ders seçme, ders çalışma koşulları ve bilgiye erişim, etüt imkânı, sınava girebilme, bursa erişim gibi birçok konuda ayrımcılık yaşamaktadırlar.

- Kişilerin eğitime erişememeleri, tahliye sonrası yaşamlarını kurmada olumsuz etkilemektedir.

- Hapishane sürecindeki meslek edindirme eğitimleri, salıverilmeye hazırlık dönemi ve tahliye sonrası dönemde uygulanan programlar ve seminerler kadın ve LGBTİ+'ların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak oluşturulmamıştır.

Meslek Edindirme ve İstihdama Katılım

- Erkek hapishanesinde bulunan LGBTİ+ koğuşunda kalan kişiler üretim atölyelerine katılamamaktadır.

- Kadınlara yönelik uygulanan meslek edindirme eğitimleri cinsiyetçi iş bölümü perspektifi ile kurgulanmıştır. Kadınlara geleneksel cinsiyet rolleri bağlamında kurslar verilmektedir.

- Meslek edindirme altında verilen kurslar hapishane deneyimi olan kadın ve LGBTİ+'lar özelinde kurgulanmamıştır. Hapishane sürecinde meslek edindirme ve üretim atölyelerinin kişilerin tahliye sonrasında yaşama devam edebilmeleri için kurgulanması gerekmektedir.

- Tahliye sonrasında kişilerin iş arama-bulma süreci ve gerekli mekanizmalara ulaşım ulaşamadığı takip edilmelidir.

- Tahliye sonrasında kişilerin “güvenceli” işlere yerleşebilmesi için işverenlere özel programlar uygulanmalıdır.

Bilgi Edinme

- Hapishane sürecinde, salıverilmeye hazırlık döneminde ve tahliye sonrası süreçte mahpuslara ve tahliye olan kişilere yönelik oryantasyon programları uygulanmalıdır.

- Kişilere temel haklar ve adalet mekanizmalarına ilişkin bilgilendirme yapılmalıdır. İzleme ve Değerlendirme

- Hapishanelerde bağımsız kurumlar da izleme yapmalı ve izleme raporları kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

- Hapishanelerde, salıverilmeye hazırlık sürecinde ve tahliye sonrası süreçte uygulanan programların niteliği ve etkisi değerlendirilmelidir.

- Akademi ve STK'lar ile özel istihdam program modelleri oluşturulmalı ve bu programların izlemesi yapılmalıdır.

EK.1. Kadın ve LGBTİ+'lar için güvenli alan.
<https://guides.womenwin.org/gbv/working-with-girls/tips-for-creating-safe-spaces>

Fiziksel ve duygusal güvenlik birbirini tamamlayıcı ve birbiri üzerine etkileyicidir.

Kaynak: <https://guides.womenwin.org/gbv/working-with-girls/tips-for-creating-safe-spaces>

HAPİSHANELERDE KADINLAR İÇİN NE VAR? YA SONRA?

Hapishane sürecinde,	EVET	HAYIR
-Hapishane yönetiminin oluşturduğu program kadınların ihtiyaçlarına göre belirlenir.	EVET	HAYIR
-Kurumda düzenlenen mesleki eğitim kurslarına kadınlar katılmaktadır.	EVET	HAYIR
-Kurumda düzenlenen atölye/eğitim çalışmalarına kadınlar katılmaktadır.	EVET	HAYIR
-Hapishane yönetimi tarafından var olan hapishane işleyişi ve mahpus hakları hakkında bilgi verilir.	EVET	HAYIR
Salıverilmeye Hazırlık Döneminde,	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde toplumsal hayata yeniden adaptasyon programı oluşturulur.	EVET	HAYIR
-Kadınlar tahliye sonrasında destek alabilecekleri kurumlar hakkında bilgilendirilir.	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık sürecinde kadının psikososyal ihtiyaçları belirlenir ve kişiye özel aksiyon planı hazırlanır.	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık sürecinde kadın mahpuslar kişi bazlı takip edilir.	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadının kendi istediği yakınları ile kurum iletişime geçer ve ön görüşmeler yapar.	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadın düzenli psikolog görüşmeleri yapar.	EVET	HAYIR
Tahliye Sonrası Dönemde,	EVET	HAYIR
-Verilen destekler hapislik sürecinden sonra da belli bir süre devam edecek şekilde planlanır.	EVET	HAYIR
-Kadınların öznel durumlarına göre ayrı aksiyon planı hazırlanır (tıbbi rahatsızlık, ebeveynlik vs.)	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının barınma, gıda, tıbbi destek gibi en temel ihtiyaçlarının karşılanması karşılanmadığı izlenir.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının durumu ile ilgili gölge takip yapılır.	EVET	HAYIR

Özel Başlık: Şiddet	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadınlar şiddet ve şiddetle mücadele konusunda bilgilendirilir.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının şiddet döngüsüne girmesini önleyici çalışmalar yapılır.	EVET	HAYIR
-Şiddete maruz kalmış kişiye yönelik planlanacak desteklerde diğer kurumlardan da destek alınır.	EVET	HAYIR
-Şiddet riski bulunan tahliye olan kadınlar ile ilgili özel değerlendirme ve eylem planı oluşturulur; kadınların hapishanedен sonra güvenli alanlarda kalmaları için sığınaklarla birlikte çalışılır.	EVET	HAYIR
Özel Başlık: İstihdam	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadının kendi çalışmak istediği alanın keşfi ve bu alanda güçlendirilmesi için özel istihdam programları uygulanır.	EVET	HAYIR
-Kadının hayatını bağımsız olarak idame ettirebilmesi için istihdama katılımı teşvik edilir.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının işe yerleşiminin takibi yapılır.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadınların istihdama katılımını arttırmak için kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışır.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadınların istihdama katılımını desteklemek için çocuk bakım sorumluluğu olan kadınlara kreş destekleri verilir. (belediyeler vb. kurumlarla)	EVET	HAYIR
Kapasite geliştirme;	EVET	HAYIR
-Var olan destek mekanizmaları hakkında personele düzenli eğitim veriliyor.	EVET	HAYIR
-Personel düzenli aralıklarla süpervizyon alıyor.	EVET	HAYIR
-Personel yasal düzenlemeler hakkında oryantasyon ve süpervizyona tabidir. (Ulusal ve Uluslararası)	EVET	HAYIR
-Hapishanede destek mekanizmalarını planlayıp, ulaştırıcak yeterli personel ve destek elemanı vardır.	EVET	HAYIR

Eklemek ve bize iletmek istediklerimiz:

Kapanış

Kadınlarla Dayanışma Vakfı tarafından, Rosa Luxemburg Stiftung Vakfı desteğiyle yürütülen “Hapishaneden Tahliye olan Kadın ve LGBTİ+’ların Ekonomik Güçlenmesi” başlıklı çalışma, 2019 yılında sendika ve meslek odalarıyla yapılan derinlemesine görüşmeler, hapishanelerden tahliye olmuş kadın ve LGBTİ+’lar ile gerçekleştirdiğimiz, sorun ve çözüm önerilerini konuştuğumuz Açık Kapı buluşmaları ile şekillenip derinleşmiştir. Çalışma yürütülürken Adalet Bakanlığı ve bağlı birimleri ile temasa geçilmiştir. Konuyla ilgili kamuda destekleyici çalışmalar yürütülmesi için görüşmeler yapılarak, savunuculuk faaliyeti yürütülmüştür.

Yapılan çalışma göstermektedir ki “Kapatılmadan önceki yaşam koşulları, Hapishane Süreci ve Tahliye Sonrası Dönem” kadın ve LGBTİ+’lar için yaşam toplumsal yapıdaki cinsiyetçilik homofobi, transfobi ve bunlara karşın kadın ve LGBTİ+’ların deneyimine dayanan önleyici etkin politikalar oluşturulmaması nedeniyle oldukça zordur. Cinsiyet eşitsizliğinin beslediği ayrımcı politikalar ve şiddet hapsedilme sürecinin ve hapishane sonrasındaki yaşamın bütün dönemlerini kapsamakta ve kadın ve LGBTİ+’ların deneyimlerinden yola çıkarak mekanizmalar oluşturulmamaktadır. Güncel politik koşullar sebebiyle de alana dair sendika ve meslek odaları, sivil toplum örgütleri de etkin çalışma yürütememektedir. Hapishane sonrasında barınma, sağlık, eğitim, istihdam, hukuk gibi temel hak ve ihtiyaçlara erişimde güçlükler yaşanmaktadır. 2019 yılındaki çalışmalarımız ve daha önceki deneyimlerimiz, mahpusluk deneyimi yaşamış ve mahpusluk süreci devam eden kadın ve LGBTİ+’lar için güçlendirici ve destekleyici mekanizmaların oluşturulmasının önemini göstermektedir. Yaptığımız çalışmalarda ekonomik güçlenmenin kişilerin hayatlarına bağımsız devam edebilmeleri için destekleyici bir mekanizma olabileceğini öneriyoruz. Önleyici ve koruyucu mekanizmalarla “ topluma ve iş piyasasına uygun makul bireyler” değil kişilerin hayatlarına eşit, özgür ve güvenli şekilde devam edebilmeleri için şiddet ve çoklu ayrımcılıkla mücadelede etkin politikalar oluşturulmalı ve cinsiyete ve ayrımcılığa dayalı hak ihlal ve gasplarına maruz bırakılmamaları için çalışmalar yürütülmelidir. Akademisyenlerin katkısı ve bağımsız sivil toplum örgütlerinin katılımı ile oluşturulacak ve geliştirilecek bu destek mekanizmalarının bağımsız kişi/kurumlar tarafından izlenerek etkisi raporlanarak kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

Dayanışmayla,

Kadınlarla Dayanışma Vakfı adına; Beyza Bilal ve Esin Epli,
İstanbul, 2019

Kaynakça

<http://www.cte.adalet.gov.tr/#>

<http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/BirimDetay/21>

<http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/psiko-sosyal-servis>

Berghan, S. (2017). Türkiye’de Trans Kadın Mahpuslar. Ankara. S.7.

Blanc, J.S. (2013). LGBTI persons deprived of their liberty: a framework for preventive monitoring. s.5-6. 22.12.2019 tarihinde <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/lgbti-framework-2nd-ed-v7-web.pdf> adresinden ulaşılabilir.

Bilal, B. ve Özata, D. (2018). Tahliye Sonrası İstihdamda Cinsiyet Eşitsizliğinin Hapishaneye Geri Dönüş Etkisi. 22.12. 2019 tarihinde http://www.tcps.org.tr/sites/default/files/kitaplar/ya_sonra.pdf adresinden ulaşılabilir.

CİSST (2009). Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar İçin Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı (22s) Ceza Adaleti El Dizisi, İstanbul.

CİSST (2009). Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar İçin Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı (65s) Ceza Adaleti El Dizisi, İstanbul.

CİSST (2013). Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı içinde(s.109) Ceza Adaleti El Dizisi: İstanbul.

Council of European Union. (2013). Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (lgbti) persons. 22.12.19 tarihinde <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/137584.pdf> adresinden ulaşılabilir

DEMEZ,G., KART, E., TİMURTURKAN, M., ERTAN, C., CANKURTARAN, S., ve AKTİN, S., (2017). Denetimli Serbestlikte Yeniden Sosyalleşme içinde (128-132ss.) Bağlam Yayınları: İstanbul

Duffin, E. (2019). Incarceration rates in OECD countries as of 2019. 22.12.2019 tarihinde <https://www.statista.com/statistics/300986/incarceration-rates-in-oecd-countries/> adresinden ulaşılabilir.

Gripspan, C.M. ve diğerleri (2017). Yogyakarta Principles Plus 10. s.18. 22.12.2019 tarihinde https://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf adresinden ulaşılabilir.

İş Kanunu, (2003). 22.12.2019 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf> adresinden ulaşılabilir.

Kara, T. (2014). Eski Hükümlülerin İstihdamında Yaşanılan Güçlükler Ve İşkur’un Bu Konudaki Rolü. s.95.

Koyuncu, R. (der.) (2015). VOLTAÇARK, Hapiste LGBTİ olmak.

Mien, G.C. (2013). Treatment of Female Offenders in Singapore’, 153rd International Senior Seminar,, Participants’ Papers. p. 168

Penal Reform (2013). UN Bangkok Rules on women offenders and prisoners: Short Guide.

Pembe Hayat (2018). TBMM İnsan Hakları Komisyonu’nda Mahpus LGBTİ’ler brifingi. 22.12.2019 tarihinde <http://www.pembehayat.org/haberler/detay/1973/tbmm-insan-haklari-komisyonursquondamachpus-lgbtirsquoler-brifingi?fbclid=IwAR2F6Mc7FLzpII63LVResDIGWY2pozVZmfIOBf%20ZnghJ2UNfZME2eDRvIwgE> adresinden ulaşılabilir.

Prison Department of Malaysia (2015). Expert Group Meeting on the Training Modules for Correctional Staff and Training of Trainers on the Management of Women Prisoners in the ASEAN Region, Bangkok, Thailand.

Saruç, S. (2013). Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler

Saruç, S. (2013). Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler içinde (45 s.)

Saruç, S. (2013). Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler içinde (64-65 ss.)

Sarnuç, S. (2013). Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler. s. 173.

Superintendent, Correctional Institution for Women. (2015). Expert Group Meeting on the Training Modules for Correctional Staff and Training of Trainers on the Management of Women Prisoners in the ASEAN Region, Bangkok, Thailand.

T.C. Adalet Bakanlığı (2019). Ceza infaz kurumlarına ait web sayfaları. 22.12.2019 tarihinde <https://www.adalet.gov.tr/Baglantilar/CezaInfazKurumlari/> adresinden ulaşılabilir.

TCPS (2015). LGBTİ mahkumlara hapisanede işkence gibi tecrit. 22.12.2019 tarihinde http://www.tcps.org.tr/sites/default/files/haber_pdf/gzone%20%20Aral%C4%B1k%202015.pdf adresinden ulaşılabilir.

Thailand Institute of Justice ve Penal Reform (2017). Women in detention Putting the UN Bangkok Rules on women prisoners into practice, s.97-125. 22.12.2019 tarihinde https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2017/02/PRI_BR_Workbook_WEB_lowres-1.pdf adresinden ulaşılabilir.

Thailand Institute of Justice ve Penal Reform (2019). The Rehabilitation and Social Reintegration of Women Prisoners, Implementation of Bangkok Rules, Martha Crowley (ed.), s.2. 22.12.2019 tarihinde https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2019/05/PRI_Rehabilitation-of-women-prisoners_WEB.pdf adresinden ulaşılabilir.

Thailand Institute of Justice ve Penal Reform (2019). The Rehabilitation and Social Reintegration of Women Prisoners, Implementation of Bangkok Rules, Ed. Martha Crowley, s.4. 22.12.2019 tarihinde https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2019/05/PRI_Rehabilitation-of-women-prisoners_8WEB.pdf adresinden ulaşılabilir.

The Bangkok Rules Training. (2019) 22.12.2019 tarihinde <http://training.tijbangkokrules.org/> adresinden ulaşılabilir.

Tips for Creating Safe Spaces. 22.12.2019 tarihinde <https://guides.womenwin.org/gbv/working-with-girls/tips-for-creating-safe-spaces> adresinden ulaşılabilir.

TÜİK (2019). 31 Aralık tarihi itibarıyla hükümlü ve tutuklu sayısı, 1998-2018. 22.12.2019 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> adresinden ulaşılabilir.

Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu, (2016). Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu Kanunu. 22.12.2019 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6701.pdf> adresinden ulaşılabilir.

Türk Borçlar Kanunu (2011). S.71. 22.12.2019 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf> adresinden ulaşılabilir.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2017) Roadmap for the Development of Prison-based Rehabilitation Programmes, s.61-66. 22.12.19 tarihinde https://www.unodc.org/e4j/data/_university_uni_/roadmap_for_the_development_of_prison-based_rehabilitation_programmes.html?lng=en adresinden ulaşılabilir.

UNOCD. The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). 22.12.2019 tarihinde https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf adresinden ulaşılabilir.

UNOCD. (2019). United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules). 22.12.2019 tarihinde https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf adresinden ulaşılabilir.

açık kapı

Women's Solidarity Foundation
Istanbul

2019

**Women's Solidarity Foundation
Open Door**

Project Team: Beyza Bilal, Buse Eröz, Can Akgün, Derya Özata, Esin Epli
Author: Beyza Bilal ve Esin Epli
Preface: Ayşe Yetmen

Redaction: Nihal Ayrıbir
Translation: Öykü Tepe

Printing and Binding: Tunç Matbaa Hizmetleri
Seyrantepe Mahallesi, Çalışkan Sokak
No:11/A Kağıthane/ İstanbul
0212 279 91 31

Women's Solidarity Foundation
Kamer Hatun Mahallesi, Hamalbaşı Caddesi
No:22/13 Beyoğlu/İstanbul
0212 251 58 50

This study was published within the scope of the project "Economic Empowerment of Women and LGBTI+ Released from Prison" conducted with the support of the Rosa Luxemburg Stiftung Foundation. Women's Solidarity Foundation is responsible for its content. All rights reserved.

Open Door
Economic Empowerment of Women and
LGBTI+ Released from Prison

ABBREVIATIONS

CISST, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği, Civil Society in Penal System Association

KADAV, Kadınlarla Dayanışma Vakfı, Women's Solidarity Foundation

LGBTI+, Lezbiyen, Gay, Biseksüel, Trans, İnterseks ve tüm cinsel/cinsiyet çeşitlilik, Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Intersex

OECD, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı, The Organization for Economic Co-operation and Development

RLS, Rosa Luxemburg Stiftung

T.C., Türkiye Cumhuriyeti, Republic of Turkey

UNOCD, Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi, United Nations Office on Crime and Drug

CONTENTS

Preface

Women' Solidarity Foundation (KADAV)

KADAV Prison Studies

Introduction

Preperation Period for Release

International Standards-Preparation Period for Release

The Mandela Rules

The Bangkok Rules

The Yogyakarta Principles

Preparation Period for Release in Turkey

Preparation Period for Release and Preparation for Employment

Examples from the World

Post-Release Preiod

International Standards-Post Release Period

The Mandela Rules

Universal Declaration of Human Rights

Post Release Period Support Mechanisms

Post Release Period and Employment

Examples from the World

KADAV 2019 Prison Studies

In-depth Interviews with Trade Unions and Professional Chambers

Open Door

Workshops

Closing Remarks

Bibliography

Parties shall ensure that measures taken pursuant to protection and support aim at the empowerment and economic independence of women victims of violence.

(Istanbul Convention, Ch. 4 Art. 3)

Preface

“I was so alone outside so I wanted to turn back to my friends in ward of prison”. -A.Ç.

Is there any expression better explain helplessness of a person after release as a sentence above? According to some statistics have shown that people’s first wish after release is returning back to prisons. In case of being woman or LGBTI+ it is much more difficult.

Women and LGBTI+ are exposed to negative consequences inequalities and discrimination based on gender when they imprisoned they were double punished both in prisons and after release. The reason behind being in prisons and crime-punishment circle for women and LGBTI+ is mostly related to sexism in society as well.

Women prisoners are not even seen as “fate victim” and they are even deprived of this tolerance in Turkey. While compared to “normal” woman outside, women prisoners are perceived as living another planet at the same time they are exposed to community and economic pressure besides accommodation. Women former inmates have to deal with accommodation problems after release and lack of social support from their families. For LGBTI+ former inmates, existence is still not accepted before imprisonment as well.

Women and LGBTI+ prisoners are faced with probability of ostracisation punishment much more compared to previous years. Therefore it is very important to be in a solidarity cycle for former inmates in order to combat with these difficulties and not feeling alone.

Although there are political backgrounds in local and global level, legislations, social policy suggestion about prevention from gender based violence for former inmates these are not implemented effectively. As a result of effective implementation there would be decrease in violence and former inmates could be protected as well. However because of political atmosphere in Turkey, unions, trade associations and NGO’s cannot produce effective studies and advocacy.

KADAV as a right based organization, by studies about multiple discriminations, gives special importance to be in contact and solidarity with women and LGBTI+ prisoners and monitor discrimination and right violations through imprisonment and release processes. Based on this perspective in 2014 KADAV has collaborated with CİSST.

In 2015 KADAV visited Metris Prison LGBTI+ ward in order to meet prisoners and activities for personnel.

In 2016 KADAV, CİSST and Boğaziçi University Kandilli Campus visited children prison.

In 2017 KADAV make solidarity call for needs of women and LGBTI+ prisoners and send them to prisoners. At the same time with CİSST and Pembe Hayat LGBTI+ Association organized in “İstanbul Pride Week”

In 2018, KADAV with other campaigns have made a pre-research “Effect of Gender Inequalities in Employment after Release on Recidivism” by support of CİSST.

In 2019 based on these experiences KADAV has applied Rosa Luxemburg Stiftung and with support of Rosa Luxemburg Stiftung started to work on project “Women and LGBTI+ Economic Empowerment after Release”. At the end of year with efforts KADAV publishes this final report.

Ayşe Yetmen

Women’s Solidarity Foundation(KADAV)

Women’s Solidarity Foundation (KADAV) was established in 1999 by those who went to support the earthquake zone in order to establish women’s solidarity in the disaster following the Marmara Earthquake.

KADAV that took the first steps of solidarity with setting up women’s tents in Gölcük and Düzce, supported women’s empowerment with psychosocial support, child care, rehabilitation workshops, production workshops, and vocational courses. KADAV, which was officially established in Istanbul in 2001, has completed its activities in the region as of 2010.

As of 2010, KADAV’s activities have focused on multiple discrimination, combating violence, solidarity with survivors of violence and people being subjected to multiple discrimination, and access to people’s rights to work in recent years. It has continued its short-term and long-term works in these areas. KADAV working with a rights-based feminist perspective strive to produce policies by contributing to the struggle for gender equality, diversity, and freedom.

For more information about KADAV, you could visit our website visit: www.kadav.org.tr

With Solidarity,

Women’s Solidarity Foundation
2019, Istanbul

KADAV Prison Studies

Women's Solidarity Foundation prioritizes the monitoring of prison processes of cisgender women and LGBTI+ who were imprisoned or have been imprisoned, and of discrimination and rights violations in prisons, and communication and solidarity with cisgender women and LGBTI + prisoners by correspondence. Below you can find KADAV's works on gender equality and diversity in prisons:

In 2014, in the prison field, it created the page hapistekadin.wordpress.com together with the Civil Society in Penal System Association (CISST) and has been trying to contribute by following the woman in prison (hapistekadin) and LGBTI in prison (hapistelgbiti) networks run by CISST since 2014.

In 2015, it carried out works for prisoners and staff through conducting prison visits to Metris Prison LGBTI+ ward. Simultaneously, it translated the Recommendation Principles for Women Prisoners of the Bangkok Agreement added in 2012 into Turkish and shared them with women's and LGBTI + organizations (*Penal Reform, 2013*)

Besides, it exchanged ideas through coming together with organizations in the women, LGBTI+ and prison field.

In 2016, it made a visit to the children prison in Umraniye together with CISST and Boğaziçi University Kandilli Observatory.

In 2017, it called for solidarity for the needs collected from prisoners' letters and delivered them to the prisoners. Again in 2017, within the scope of Istanbul Pride Week, it organized the exhibition "Don't Leave Me" (Beni Bırakma) consisting of art production of prisoners as CISST-Pink Life-KADAV and then held meetings with CISST on this agenda every year in Istanbul Pride Week.

In 2018, it conducted a free sanitary pad campaign for prisoners together with the woman in prison network of which it is a part and women's and LGBTI+ organizations and contributed to the starting of the free distribution of hygiene products in some prisons. While continuing the correspondence in 2018, KADAV, aiming to contribute to the field by examining the post-prison period with the effect of not being able to conduct direct studies in prisons, conducted a preliminary research study "The Effect of Gender Inequality in Employment

After Release on Reentry to Prisons”, with the support of CISST. This study includes solution suggestions to develop support mechanisms that would prevent released women and LGBTI+ from reentry to prisons through economic empowerment, and support prisoners, and ensure their empowerment. Within the scope of the research, suggestions were developed for support mechanisms by conducting interviews with cisgender and trans women who experienced imprisonment, non-governmental organizations, trade unions, and professional chambers. This study showed that support mechanisms for preparation for release and post-release period are inadequate and non-governmental organizations carrying out work in this field are quite a few.

In 2019, it organized a Suitcase Campaign (Valiz Kampanyası) to make the presence and needs of women and LGBTI + prisoners visible. While monitoring the prison process of the correspondents, it simultaneously carried out studies in the field of Preparation for Release and Post-Release Period Economic Empowerment, which is also the subject of this report.

Introduction

When we look at the OECD 2019 data, the United States ranked first, Turkey ranked second, in the number of prison populations across the world (Duff, 2019). According to TUIK data, while the total prison population in Turkey in 2018 is 264 842 people, 10416 of them are women prisoners (TUIK, 2019). There are women’s prisons in Ankara, Ayvalık, Bakırköy, Denizli Bozkurt, Diyarbakır, Elazığ, Gebze, Kayseri, Kocaeli, Sivas, Tarsus, and Yenişehir (*T.C. Adalet Bakanlığı, 2019*).

The prison systems in Turkey are divided into men’s and women’s prisons based on the gender binary and people are placed in prison wards according to the color of their identity. Therefore, LGBTI+ prisoners are usually placed in LGBTI + wards within men’s prisons. According to data in 2018, the number of LGBTI+ prisoners is 200 in Turkey (Pembe Hayat, 2018). The prisons where LBGTI+ wards are located are in Afyon, Adana-Kurkculer, Ankara-Sincan, Antalya-Alanya and Mahmutlar, Bolu, Çorum, Eskisehir, Istanbul-Umraniye, Maltepe, Metris and Bakırkoy, Izmir, Kocaeli, Osmaniye, Rize, Samsun, and Tekirdag (Berghan, 2017). People can stay in LGBTI + wards according to their declaration. In order to the given number not to be misleading, it should be underlined that the data was obtained from the wards where people, explicitly stated their identity or orientation, stay. However, there are also people in women’s and men’s prisons who do not state their identity and orientation explicitly. In LGBTI+ wards, mostly trans women stay. The transfer between women’s and men’s prisons is only possible through legally changing the color of the gender identity assigned by the state.

Throughout the world, women have been imprisoned mostly because they are directly or indirectly exposed to various levels of poverty, discrimination, and violence (Bangkok İlkeleri 57-58). In many countries around the world, it was reported that women were subjected to intense violence before entering prison (*Thailand Institute of Justice ve Penal Reform, 2019*). LBGTI+ in prison have been imprisoned in consequence of being disowned by family, peer bullying and exclusion, exclusion from work, (*Bergan, 2017*) homophobia and transphobia-related ill-treatment, discrimination and direct attacks. It was showed that LGBTI+ in prison were exposed to a lot of violence and discrimination before entering prison (Koyuncu, 2015). The diversity of gender identities and sexual orientations also means the diversification of gender-specific needs of individuals. The works ignoring diversity result in ignoring gender-specific needs, making individuals more vulnerable to violence and discrimination risk, and failure to establish preventive measures (*Thailand Institute of Justice ve Penal Reform, 2019*), (*Blanc, 2013*).

Women and LGBTI+ who have been exposed to violence and discrimination make contact with the “crime-punishment-justice” cycle along with socio-economic factors. As in pre-prison life, women and LGBTI+ who have been subjected to gender-based violence and discrimination many times also during the imprisonment periods are confined under the prison conditions formed by the male-dominated system. Because of the patriarchal structure of prisons, there are problems of violence, discrimination, access to fundamental rights and they are exposed to rights violations. Cisgender women and LGBTI+, who had difficulties in accessing basic needs and had to defend their lives before entering prison, face ill-treatment and discrimination also in the imprisonment process. They face problems such as access to justice, access to health and education rights, access to gender-specific needs, access to production workshops and vocational training, use of common areas, access to socio-economic resources, loneliness and isolation (TCPS, 2015). The prisons architecturally designed for cisgender and heterosexual men, in addition to the physical condition and inadequacy of these conditions, fail to provide sufficient psychosocial support, health support, legal support, etc. The problems and violations of access to basic needs and rights faced by women and LGBTI+ in the context of gender identities and sexual orientations in the imprisonment process affect negatively both the vulnerability of the person and the continuity of life after release. In the confinement periods, cisgender women and LGBTI+, who have been subjected to multiple discrimination, violence and rights violations due to gender identity and sexual orientation, experience multiple discrimination also in the post-release period due to their experiences of imprisonment. Therefore, empowering- supportive mechanisms should be established both for the imprisonment process and for preparation for release and after release.

Release and post-release support mechanisms facilitate people’s independence and social cohesion process in the post-release period. They also prevent people from returning to prison by entering cycles of violence, poverty, and crime. These supports would both facilitate the access of released cisgender women and LGBTI+ to their rights and needs and be a facilitator for them in the process of social cohesion.

In our preliminary research in 2018, we concluded that cisgender women and LGBTI+s do not have access to empowering-support mechanisms during and after release. In 2019, we started to work on how these support mechanisms can be established for the preparation period for release and post-release. We emphasized on the questions of what the necessary mechanisms for people to enjoy their basic rights and access to their needs are, and how to prevent them from entering the cycles of violence, poverty, and crime again.

For individuals to continue their lives independently, we focused on the issues of prejudice and discrimination in the fields of work and worked on how to create a mechanism of economic empowerment and labor force participation.

Law no. 6701 on Human Rights and Equality Institution of Turkey

Human Rights and Equality Institution of Turkey, is obliged to examine, investigate, resolve, and monitor the results of the applications of people who are deprived of their liberty or protected within the scope of the national preventive mechanism (Optional Protocol to the UN Convention against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment).

Equality Principle and Prohibition of Discrimination

The law prohibits discrimination on the basis of gender, race, color, language, religion, belief, sect, philosophical and political opinion, ethnic origin, wealth, birth, marital status, health status, disability and age.

They are deliberate actions to disincite, exclude, and annoy the person (directly, indirectly, multiple, segregation, etc.) on the basis of discrimination listed in the law.

Harassment

It is any kind of intimidating, degrading, humiliating or embarrassing behavior, which is intended to violate human dignity, based on one of the bases listed in the law, including psychological and sexual forms.

(Human Rights and Equality Institution of Turkey Law, 2016)

Law No. 6098 Turkish Code of Obligations

Article 417. The employer is obliged, in particular, to protect the personality of the worker and to take the necessary measures to ensure that the worker is not subjected to psychological and sexual harassment and that those who were subjected to such harassment will not be damaged further.

(Turkish Code of Obligations, 2011)

Labor Law No. 4857

The principle of equal treatment (Art. 5): No discrimination can be made based on language, race, color, gender, disability, political thought, philosophical belief, religion, sect and similar reasons in employment relation. The employer cannot directly or indirectly make a different transaction to a worker in the conclusion of the employment contract, and in the creation, implementation, and termination of conditions, due to gender or pregnancy, unless biological or qualitative reasons required. It cannot be agreed on a lower wage for the same or equal work due to gender. The application of special protective provisions due to the gender of the worker does not justify the application of a lower wage. In case of violation of the provisions of the above paragraph in the employment relationship or termination, the employee can claim his/her right to be deprived of an appropriate compensation up to four months.

Rightful Immediate Termination (Art. 24/II): Judicial remedy can be applied for rightful termination for the reasons that the employer sexually harass the worker, the worker is sexually harassed at the workplace by another worker or third parties and the necessary measures are not taken although the employer has notified, and the worker sexually harass another worker of the employer.

(Labour Law, 2003)

Preparation Period for Release

International Principles and Standards

International standards have been established for shaping prison systems and treatment of prisoners on the basis of human rights, and states have been recommended to apply these principles and standards. Universal texts such as the Geneva Convention of 1949, the Standard Minimum Principles of 1955 and the Nelson Mandela Principles of 2015, the Tokyo Rules of 1990, the Vienna Declaration of 2000, contain conditions and principles for prisons and prisoners. The Bangkok Principles, which were signed in 2013, were prepared directly for women prisoners. LGBTI prisoners are included in the Yogyakarta Principles prepared in 2006 and the Council of Europe Guide 2013.

The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (*the Nelson Mandela Rules*)

Rule 87: Before the completion of the sentence, it is desirable that the necessary steps be taken to ensure for the prisoner a gradual return to life in society.

Rule 103: The system should also provide that a part of the earnings should be set aside by the prison administration so as to constitute a savings fund to be handed over to the prisoner on his or her release.

Rule 104: The education of prisoners shall be integrated with the educational system of the country so that after their release they may continue their education without difficulty.

Rule 107: From the beginning of a prisoner's sentence, consideration shall be given to his or her future after release and he or she shall be encouraged and provided assistance to maintain or establish such relations with persons or agencies outside the prison.
(UNOCD)

The Bangkok Rules

Rule 43 Prison authorities shall encourage and, where possible, also facilitate visits to women prisoners as an important prerequisite to ensuring their mental well-being and social reintegration.

Rule 44 In view of women prisoners' disproportionate experience of domestic violence, they shall be properly consulted as to who, including which family members, is allowed to visit them.

Rule 45 Prison authorities shall utilize options such as home leave, open prisons, halfway houses and community-based programmes and services to the maximum possible extent for women prisoners, to ease their transition from prison to liberty, to reduce stigma and to re-establish their contact with their families at the earliest possible stage. **Rule 46** Prison authorities, in cooperation with probation and/or social welfare services, local community groups and non-governmental organizations, shall design and implement comprehensive pre- and post-release reintegration programmes which take into account the gender-specific needs of women.

(UNOCD, 2019)

The Yogyakarta Principles

Principle 9- I Adopt and implement policies on placement and treatment of persons who are deprived of their liberty that reflect the needs and rights of persons of all sexual orientations, gender identities, gender expressions, and sex characteristics and ensure that persons are able to participate in decisions regarding the facilities in which they are placed

Principle 9- J Provide for effective oversight of detention facilities, both with regard to public and private custodial care, with a view to ensuring the safety and security of all persons, and addressing the specific vulnerabilities associated with sexual orientation, gender identity, gender expression and sex characteristics.

(Gripspan, 2017)

Council of European Union Guidelines to Promote and Protect the Enjoyment of all Human Rights by Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender and Intersex (LGBTI) Persons

The guide includes those deprived of their liberty. The EU institutions and EU member states should provide prosecutors and law enforcement or independent visiting teams to visit prisons to assess the situation of LGBTI+ in prison. Suggest that international monitoring bodies have a special focus on LGBTI persons during their visits to places of deprivation of liberty.

(Council of European Union, 2013)

Preparation Period for Release in Turkey

The preparation period for release is critical in facilitating the adaptation of the persons, who will be released soon, to life outside the prison. Especially in the imprisonment process, being a lack of socio-economic support, limited access to fundamental rights such as justice, education, getting a profession, and health lead to loneliness and increase isolation. For this reason, the continuity of life for cisgender women and LGBTI+ should be planned together with the person from the time of entering the prison.

In the preparation period for release, there is a need for empowering and supportive mechanisms for the person to enjoy his or her basic rights after release, to meet his or her basic needs, and to eliminate the undesired effects of the prison process. Thus, the person, after being released from prison, can enjoy his or her basic rights in the fields of housing, health, education, employment, law and socializing and meet his or her basic needs. In order to construct these mechanisms according to gender diversity, an approach that does not ignore the gender-specific needs has holistic programs, and includes people close to the person in the programs, is required. There must be a sustainable implementation involving individual-specific needs, sensitive to trauma, including prison management, staff, and prisoners in the programs. On a larger scale, it should be targeted to prevent cisgender women and LGBTI+ from entering into violence, poverty and crime cycles (UNOCD, 2017).

In Turkey, works for preparation for release is the responsibility of psycho-social services of prisons. In the works for preparation for release, adaptation interviews about social life, establishing relations with social environment and information about work and workplaces are provided by psycho-social service.

For release planning, 5% of the people was contacted and the release plan of 2.5% of the people was made. 41.3% of the women interviewed think that they will experience problems of livelihood and accommodation primarily. (Sarnuç, 2013)

Soytürk, 2013: Karaman M Type Prison; 73% of the convicts who participated in the study stated that they do not know about the work done by SHU in prison, while 89.9% of detainees stated that they do not know the work done by SHU in prison.

The Penal Institution implements various programs for prisoners in the preparation period for release. These programs are “First Think Program, Pre-Release Prisoner Development Program, Suicide and Self-Harm Prevention Program, Special Supervision Program, Anger Control Program, Alcohol and Substance Addiction Prevention Program, Family Education Program” (Işık, 2016). No data were available for monitoring the impact of the programs implemented by the Penal Institution, and whether they are designed to gender diversity and meet gender-specific needs.

The Psychosocial Service of the Ministry of Justice General Directorate of Prisons and Detention Houses has organized a program “Training for the Specialization of Personnel Working with Women Convicted Prisoners”. The content of the program consists of the titles of “Women Fact in Society”, “Strengthening Communication Skills and Coping Mechanisms”, “Being Women Convicted Prisoners in the Penal Institution” and “Children Staying with their Mother in the Penal Institution”. The Department of Prisons and Detention Houses Education and Improvement of the Ministry of Justice has established the Bureau of Vulnerable Groups to meet the psychosocial needs of LGBTI+ prisoners and improve the service.

Preparation Period for Release and Preparation for Employment

International researches have shown that increasing employability along with release plays an important role in women’s social integration; therefore, vocational training according to employment conditions was proposed (Tayland Ens.). In the case of Turkey, after being released, economic empowerment plays an important role for cisgender women and LGBTI+ along with all other support to continue their independent life, to exit the cycle of violence, poverty, and crime. Preparation for employment, as stated in international principles and texts, should be capable of preparing the person for the post-release period, starting from the imprisonment process and in the preparation period for release.

Protection Boards have responsibilities in many different areas. After the prison process, they have economic responsibilities such as participation of people in vocational courses, provide profession and art, supporting for employment, making initiatives for the placement of people by visiting factories and enterprises, monitoring the vocational training projects prepared by probation directorates, helping to provide loans to people who want to open a business. It is possible to mention providing counseling and assistance

to meet the basic needs of people, helping solve psychosocial problems that may occur after release, carrying out precautionary studies for the continuation of the education of people and similar areas of responsibility.

While 60.1% of the convicts considered “job” as the primary need after release, 46.7% “physical and mental health care”, 53.2% “accommodation” and 35.7% “bringing family and children together”, 25.8% “family support” and 15.1% “social security” identify as their top priority.

While the majority of the convicted women participating in the study (77.9%) were planning to work after release, 22.1% did not consider working after release. (Sarnuç, 2013)

After being released, women face more obstacles to finding a job than men do. The reason for this is the low number of employment-oriented programs given to women during their conviction.

Traditionally, women are given training in limited areas such as cosmetics and hairdressing during their convictions (Kara, 2014). However, LGBTI+ in the prison cannot participate in production workshops and vocational training with security reasons. According to the World Health Organization’s report, post-traumatic stress, depression, anxiety, self-harm, and suicide attempt rates of female prisoners have increased alarmingly. Economic empowerment can be one of the preventive mechanisms against this increase caused by psychosocial and socioeconomic conditions for cisgender women and LGBTI+ (Blanc, 2013).

Due to the abolition of quotas for the private sector in Turkey as of 2008 prisoners are only able to apply for jobs in the public sector. Employment opportunities in the public sector are almost non-existent. For this reason, ISKUR has initiated “Starting Your Own Business and Community Benefit Programs” for prisoners who have been released. However, cisgender women and LGBTI+ have not applied for entrepreneurial support. The Community Benefit Programs were not programmed according to gender-specific conditions.

Bangkok Rule 42: Particular efforts shall be made to provide appropriate services for women prisoners who have psychosocial support needs, especially those who have been subjected to physical, mental or sexual abuse.

Standard Minimum Rules 96-103;

Education, paid/secured work and talent training are an important part of the programs implemented in prison. So far as possible, the work provided shall be such as will maintain or increase the prisoners' ability to earn an honest living after release

The training provided through these programs enables female prisoners to lead an independent life after release.

Examples from the World

Australia: In pre-release centers, women make their own decisions about education, employment, and health. All women are provided with need- basis vocational training and placed on the job. In this process, home-type accommodation is provided.

Georgia: In the prison process, women receive training such as economics and labor law to help women start their own businesses. Together with the support of the consultants, they prepare a business plan to implement after release.

Mozambique: Technical and professional training is provided in the training units inside the prisons. Prisoners who complete this training work in the field in which they are trained. A part of the amount they earn is given to them, while the rest is saved on behalf of the person to use after release (*Thailand Institute of Justice and Penal Reform, 2017*).

Singapore and the Yellow Ribbon Project: During the final period of imprisonment, prisoners participate in certain programs to prepare for release. The programs implemented focus on improving the knowledge and skills of prisoners. They also aim to improve financial management and job search skills. Some prisoners access to information and referral services receive supervision and support by switching to halfway houses. While working outside the prison, they stay halfway house and work with the case manager. The Yellow Ribbon Project is an independent platform that connects employers and people with prison experience. It works to eliminate the prejudice of society and employers towards prisoners (*Mien, 2013*).

Malaysia: Prison administrations cooperate with the private sector and prisoners can participate in training provided by workplaces. After release, a job offer is made to the people who attended the training. Prison staff also work as probation staff and contact with job placement agencies in the process of preparation for release, so that they can make job offers to prisoners. The job placement agencies provide information to the

prison administration regarding the vacant positions and to the prisoners regarding the application to the job. In addition, people can stay in half-way houses until they get permanent housing (*Prison Department of Malaysia, 2015*).

Philippines: The institute established for women provides counseling on the establishment of life after release. Before release, it is monitored whether people have adequate external support; necessary documents are prepared to find housing and work. Prison management promotes co-operation with relevant organizations to support the placement of people (*Superintendent, Correctional Institution for Women, 2015*).

Post-Release Period

International Principles and Standards

The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (*the Nelson Mandela Rules*)

60. (2) Before the completion of the sentence, it is desirable that the necessary steps be taken to ensure for the prisoner a gradual return to life in society. This aim may be achieved, depending on the case, by a pre-release regime organized in the same institution or in another appropriate institution, or by release on trial under some kind of supervision which must not be entrusted to the police but should be combined with effective social aid.

80. From the beginning of a prisoner's sentence consideration shall be given to his future after release and he shall be encouraged and assisted to maintain or establish such relations with persons or agencies outside the institution as may promote the best interests of his family and his own social rehabilitation.

81. (1) Services and agencies, governmental or otherwise, which assist released prisoners to reestablish themselves in society shall ensure, so far as is possible and necessary, that released prisoners be provided with appropriate documents and identification papers, have suitable homes and work to go to, are suitably and adequately clothed having regard to the climate and season, and have sufficient means to reach their destination and maintain themselves in the period immediately following their release.

(2) The approved representatives of such agencies shall have all necessary access to the institution and to prisoners and shall be taken into consultation as to the future of a prisoner from the beginning of his sentence.

(3) It is desirable that the activities of such agencies shall be centralized or co-ordinated as far as possible in order to secure the best use of their efforts.

The Nelson Mandela Rules: Social Relations and Aftercare

Rule 106 Special attention shall be paid to the maintenance and improvement of such relations between a prisoner and his or her family as are desirable in the best interests of both.

Rule 107 From the beginning of a prisoner's sentence, consideration shall be given to his or her future after release and he or she shall be encouraged and provided assistance to maintain or establish such relations with persons or agencies outside the prison as may promote the prisoner's rehabilitation and the best interests of his or her family.

Rule 108 1. Services and agencies, governmental or otherwise, which assist released prisoners in re-establishing themselves in society shall ensure, so far as is possible and necessary, that released prisoners are provided with appropriate documents and identification papers, have suitable homes and work to go to, are suitably and adequately clothed having regard to the climate and season and have sufficient means to reach their destination and maintain themselves in the period immediately following their release.

2. The approved representatives of such agencies shall have all necessary access to the prison and to prisoners and shall be taken into consultation as to the future of a prisoner from the beginning of his or her sentence.

3. It is desirable that the activities of such agencies shall be centralized or coordinated as far as possible in order to secure the best use of their efforts.

Universal Declaration of Human Rights

Article 2. Everyone is entitled to all the rights and freedoms set forth in this Declaration, without distinction of any kind, such as race, colour, sex, language, religion, political or other opinion, national or social origin, property, birth or other status.

Post-Release Support Mechanisms

Post-release support mechanisms are very important for released women and LGBTI+. Many prisoners face various needs and requirements such as economic, social, psychological and health support after their release. It is important to meet these needs and provide support mechanisms after release for the re-adaptation process of the released person. It is important to remember that the post-release support mechanisms would affect positively the re-adaptation process of the released person. They would prevent the person from entering if any, the environment of violence, substance abuse, and prison through the association with crime. They would prevent the person from entering the environment of violence if any, substance abuse, and prison due to being involved in crime.

For this whole process to proceed well, confined women and LGBTI+ should be empowered with mechanisms to support the post-release period from the moment they enter the prison. For this, they should be informed about the process and their rights; they should make use of release support mechanisms as the release period approaches. Of course, all these support mechanisms need to be supported, monitored and maintained by specialist support providers in prison, support providers in other public institutions, and non-governmental organizations.

It is important to plan and carry out the post-release period, from the moment women and LGBTI+s enter the prison, in a way that prisoners themselves are included in the process. In this way, people would not be completely disconnected from the outside during the period they are confined and they would be able to plan their future. The prisoners who consider and plan for the post-release and also receive the necessary support mechanisms would be more easily adapted to the post-release re-adaptation process by reducing their concerns about the post-release period.

As the CISST Handbook on Women and Imprisonment states, the problems women face in the post-release period may be similar to men's, the diversity and intensity of their needs may differ. They may be rejected by their families and discriminated after release. Women coming out of the cycle of violence may have difficulty in starting a new life, which makes it difficult to get used to the post-release re-adaptation process, as well as poses social, legal and economic challenges (CISTT, 2009).

The release support mechanisms should be programmed in response to the needs and problems of prisoners through taking into account existing special circumstances in order to protect psychological and physical health, to meet social and economic needs. In this context, they should be supported with programs such as training, workshops, and event to be held in prisons. The prison administration should ensure that all women and LGBTI+ prisoners participate in these programs without being exposed to discrimination. In addition, the continuity of these programs after release and the communication with the institutions that provide these programs after release should be ensured.

The supports to be provided before and after release include shelter, employment, health, psychological support, support for substance abuse, childcare support, etc.

The post-release support mechanisms should be provided for all women and LGBTI+

without discrimination. The accessibility and applicability of these support mechanisms should be the responsibility of the prison administrative units and external support provider public institutions, and the right of people to access them should be ensured. The CISST Handbook on Prisoners with Special Needs states that probation officers or social workers may discriminate against LGBTI+. Social prejudice and the restrictions imposed by the legislative organ on all people with criminal records in some countries emphasized that a former LGBTI prisoner has difficulty in housing and employment (CISST, 2013).

The Post-Release Period and Employment

Many prisoners are pushed to crime and imprisoned due to economic concerns and conditions. Access to employment is one of the problems that prisoners, who committed crimes to get out of poverty, face in the post-release period. It is important to ensure access to employment and to offer supportive programs and mechanisms for prisoners who have been released in order to maintain their life. The process of re-adaptation to society of the prisoners who feel economically strong in the post-release period is much easier. Therefore, they are less likely to enter a cycle of violence and commit crimes, and they are prevented from returning to prison. For this reason, vocational courses that support post-release employment should be such that the person can realize himself/herself and adapt to the conditions of the working environment. Women and LGBTI+ should be encouraged to participate in these programs without being exposed to discrimination. These support mechanisms should be supported and associated with external institutions and planned to continue in the post-release period.

In research conducted, it was stated that former prisoners lost their jobs due to their convictions and this stigmatization itself was a situation that supports the social exclusion process. It was said that the impact of stigmatization on the loss of work of people with imprisonment experience was 52.8% (Demez, ve diğerleri, 2017).

In another study, it was emphasized that many of women prisoners committed crimes because of economic reasons and worked in low-income and unqualified jobs before the prison. It showed that imprisonment causes significant harm to employment and people, who are stigmatized as convicted, are rejected by employers (Saruç, 2013).

There are data on the methods of finding employment for former prisoners indicating that the immediate circle plays a 29.8% role, the family plays a 26.7% role in access to

employment. It is seen that the employment through probation service is 1.1% and the access to employment with the support of ISKUR is 1.7% (Demez, ve diğerleri, 2017).

Examples Around The World

In the world, the rate of women's criminality is lower than the rate of men's criminality. Therefore, the existing prison conditions and support mechanisms are mostly addressed to men. As well as in Turkey, even if the post-release needs and requirements of women in the world resemble each other, they differ.

Saruç, in her research study (Women Convicts: Prison Life and Post-Release Requirements) states that many women in the world are released every day and a significant number of women who have been released are again associated with crime. For this reason, former prisoners should be supported in the reintegration process and this should be addressed to their needs (Saruç, 2013).

In some countries, as stated by the CISST Handbook on the Special Needs of Women Prisoners, a woman who has been supposed to be released is not allowed to leave the prison, unless a man does not accompany her. In some countries, women are at risk of being killed by their families after they are released if they convicted of immoral crimes, or if they were subjected to rape or similar situations and committed a crime. In the same book, CISST also states that an NGO in the United Kingdom provides practical support to women prisoners in order to prepare for release. The NGO workers provide housing assistance on issues such as finding and renting a house, legal assistance and referrals to other specialist organizations. In Afghanistan, NGO workers and lawyers work as mediators between prisoners and their families. These efforts often result in women being accepted by their families (CISST, 2009).

**KADAV 2019
Prison Studies**

In-depth Interviews with Trade Unions and Professional Chambers

As Women's Solidarity Foundation, we contacted trade unions and professional chambers in part of our study on the Economic Empowerment of Women and LGBTI+ After Release, conducted in 2019. We shared information about our study. We conducted in-depth interviews as the study is related to the field of employment and they had their own knowledge, accumulation, and experience. In this way, we came together, exchanged ideas and developed solution suggestions in order to ensure the formation of new mechanisms supporting women and LGBTI+ prisoners. In this context, in-depth interviews were conducted with ten trade unions and one professional chamber through coming together in 2019. The trade unions we interviewed stated that they carry out organizing activities according to their field of activity. Even though they do not put topics outside their field of activity on the agenda, some of the unions we interviewed stated that they had difficulties in working during the state of emergency. During the meeting, there were also some unions stated that some of their members were dismissed and some were imprisoned during the state of emergency. These unions also expressed that they provide economic and legal support to their members affected by the state of emergency.

In our meeting with the trade unions having Women and LGBTI Commission and carrying out activities in these fields, they stated that they carry out organizing activities by focusing on issues such as multiple discrimination and violence in their activities. In our interview with the question of whether or not they carry out work in the prison field, we learned that only two unions and one professional chamber work in the prison field. On the other hand, other unions stated that they are not completely away from the prison field, even if they do not carry out work on the issue. We wanted to ask the trade unions if any of their members are in prison. We learned that there are some members of these six unions and of the professional chamber in prison along with the state of emergency. In addition, we received replies from one of the trade unions that none of its members is in prison and from two unions that they have no information on the issue.

In our interviews, which also included the suggestions and solutions section, the statements from trade unions and professional chambers were as follows:

- Women and LGBTI+ need to develop their own organization in the field of prison.

- Women and LGBTI+ who have been released must receive unemployment funds until they find new jobs.
- Women and LGBTI+ should be included in the management of trade unions.
- Non-governmental organizations should put pressure on the state by working with the state and produce mechanisms.
- Free psychological support should be provided to released people.
- Women and LGBTI+ who are not employed because they were convicted before should be brought to agenda.
- After determining the number of women and LGBTI+, the gender quota should be included in the former prisoner quota implemented in the public sector.
- Women and LGBTI+ should be given vocational training.
- Gender training should be provided in public institutions and organizations.
- Women and LGBTI+ members should have room for organizing.
- Confined people should be provided with vocational training during their stay.
- The education system in Turkey must change.
- Preventing to see people, who experience imprisonment, as potential criminals.
- Quota policy in public institutions should be eliminated for social integration of released people.
- The consequences of gender inequalities and the mechanisms of the state contributing to this situation should be revealed.
- The quota applied in public institutions should also be in private structures.

- LGBTI+ organizations should conduct more in-depth studies in the field of trade unions.
- More employment areas should be created.
- Questions such as how many people work in prisons, what the working conditions are should be clarified.

Open Door

“I was so lonely outside that I wanted to go back to the ward to my friends.”- A.Ç.

The lack of regulations made according to gender diversity in prisons and of support after release makes it very difficult for women and LGBTI+, who were imprisoned due to sexism, homophobia, and transphobia in social structure, to participate in social life and continue their life independently after prison. The prison regulations that have not been structured according to gender diversity lead to prisoners, who are not “cisgender-heterosexual men”, to be exposed to discrimination based on sexual orientation and gender identity, and human rights violations. This discriminatory situation in prison also creates obstacles for people to rebuild their lives after release. The discrimination in access to fundamental rights, deprivation of social support and neglect, barriers to access to education, health, and justice, obstacles to gaining work and manual skills in prison due to gender identity bring along difficulties in accessing basic needs. The lack of empowering support mechanisms, prejudices, violence, discrimination, and isolation based on gender identity and sexual orientation after the release can return people to prison.

Women’s Solidarity Foundation held the Open Door meetings in this context while trying to correspond and solidarity with women and LGBTI+ in prisons. The aim of the Open Door meetings is to share the experiences of the prison process as well as to avoid loneliness after release, to share experiences, share problems in accessing basic rights and needs, and to exchange ideas, through coming together with people who have imprisonment experience. These solidarity groups also include academics, journalists, trade unionists, and non-governmental organizations who see themselves as part of this solidarity, as well as those who experience imprisonment.

The Open Door meetings were planned monthly and eight meetings were held in 2019. Suggestions from the meetings are as follows:

- The fact that the prison structure creates barriers to access to fundamental rights and needs weakens people.
- Programs that are implemented in prison in the period of preparation are not effective in facilitating the post-prison life of people, there is a need for holistic mechanisms that support and empower people.
- The impact of the programs implemented during the period of preparation for release is not monitored.
- People need access to legal and justice mechanisms during the prison process, in preparation for release and after release.
- There are no empowering mechanisms that are designed to meet gender-specific needs and do not ignore the conditions under which released prisoners can receive support.
- Most of the people who were released from prison need psychological support for the effects of prison experience and conditions.
- During the prison process, women prisoners may be involved in production workshops aiming to provide employment based on the traditional sexist division of labor and assigned gender role norms. This situation creates an obstacle for the participation of people in business life after release and urges women to work only in the service sector. It also prevents women from continuing their lives independently by working in other sectors. Vocational training and production workshops in prison should be designed to empower people in order to continue their life after their release.
- LGBTI+ in prison are often not able to attend vocational and production workshops in prison with the justification of “security”. Therefore, after release, people try to find work by acquaintances.
- Due to the difficulties to find work experienced especially by young women who have been released from prison, they cannot continue their lives independently and

are forced to marry by their families.

- Many employers have a lot of prejudice against people with prison experience. Effective campaigns and employer-oriented programs should be established to prevent labeling of people and to prevent prejudice and discrimination in working life.
- People who have been able to get involved in insured employment has high concerns about dismissal.
- The fact that prisons are an invisible social space and also do not take part in the agenda of independent civil society and trade unions, makes the rights violations experienced during and after the prison invisible.
- It should not be ignored that people’s prison experiences continue after release because there are no empowering mechanisms and social policies.

Workshops

As the Women’s Solidarity Foundation, we conducted the preliminary research in 2018 on “The Effect of Gender Inequality in Employment After Release on Reentry to Prisons” (Bilal, B. ve Özata, D., 2018). In the preliminary research, while the released people underlined the difficulties and discrimination they face during the job search-find process after release, the non-governmental organizations, trade unions and professional chambers we interviewed emphasized the inadequacy and necessity of the works in the field. For this reason, as of the second half of 2019, while organizing Open Door meetings, we started to carry out workshops on “prisons, preparation for release period and post-release period” for civil society organizations, trade unions, professional chambers, and the academy. The primary objective of the workshops is to make the women and LGBTI+ in prison visible, to promote international standards based on human rights and the Bangkok Principles, to discuss support mechanisms to empower women and LGBTI+ after the prison, and to formulate solution suggestions by collecting their experiences and suggestions shared at the Open Door meetings.

Eight non-governmental organizations, one independent activist, one initiative, two trade unions, fifty undergraduate students from academia, three graduate students, five academicians and professionals working in the justice system participated in the workshops. Applications were made for the implementation of the workshops to the units and staff of public institutions.

The workshop program is based on the modules of the Thailand Institute of Justice (Thailand Institute of Justice) for the implementation of the Bangkok Principles (The Bangkok Rules Training, 2019). The workshop program consists of the titles of “Gender Identity, Sexual Orientation and Gender Roles”, “Violence, Types of Violence and Discrimination”, “Women and LGBTI+ Prisoners and Safe Space”, “the Bangkok Principles”, “Practices and International Standards for Women and LGBTI+ Prisoners in the World”, “Preparation for Release and Post-Release Process: Psychosocial Supports”, “Post-Release Economic Empowerment” and “Draft Solution Suggestions”.

In the workshops, it is concluded that “In the prison process, preparation for release and post-release period, there is a need for holistic programs and empowering mechanisms that can meet the basic needs of the person and facilitate access to fundamental rights, taking into account gender-specific conditions.”.

Housing

- It should not be ignored that the majority of LGBTI+ do not receive family support and that most women are in prison because of violence.
- Violence based on gender identity and sexual orientation before the prison and loneliness due to the end of social support by the immediate environment in the prison process are experienced. As a result, women and LGBTI+ face problems of housing after prison. Therefore, after release, there should be alternative shelter systems that meet the basic needs of the people are temporary.

Access to Health

- The confidentiality of physician-patient and psychologist-client should be taken into consideration during the prison process. For the safety of both the prisoner and the professional, instead of accompanying guardians to the negotiations, alternative methods should be developed in which the prisoner can express himself/herself and the professional can practice his/her profession.
- In-prison health care should be tailored to gender-specific needs and barriers to access to the right to health should be removed. (Access to regular health care, regular psychosocial service interviews, access to psychological-psychiatric support, gynecologist-urologist interviews, access to mammograms, access to abortion, access to hormones, accelerating the process of persons who decide to perform surgery in

the process of gender adaptation, free access to hygiene products, free access to laser epilation etc.)

- The health system operating with a petition and referral within the prison should be reconstructed in a way to accelerate and facilitate access to the service.
- Access to the right to health should not be abolished by the release of people; access to healthcare should be guaranteed until the person has social security, taking into account the continuity of his or her health status.

Access to Law

- People should be informed about basic rights in the prison process.
- Prisons should have on-call lawyers to provide counseling.
- Prisoners should be informed of legal mechanisms relating to civil rights, such as violence, discrimination, divorce and custody.
- The rights violations of prisoners during the prison process and problems in the mechanism should be identified.
- In the period of preparation for release, persons should be informed about their legal status and legal obligations.
- Legal advice should be provided on the person’s ongoing legal proceedings after release.

Access to Education

- The capacity of “prison teachers” staff in prisons is very low. Prison teachers need special training.
- Access to the library and publications is very limited in prison.
- Those attending formal education experience discrimination in many subjects such as registration, course selection, study conditions and access to information, study opportunities, access to exams and access to scholarships.

- Lack of access to education affects negatively the establishment of their post-release life.
- Vocational training in the prison process, programs and seminars in the period of preparation for release and the post-release period were not created considering the needs of women and LGBTI+.

Provide Employment and Labor Force Participation

- The people stay in the LGBTI + ward in the men's prison cannot participate in production workshops.
- Vocational training for women is designed with the perspective of the sexist division of labor. Women are offered courses in the context of traditional gender roles.
- Vocational courses are not designed specifically for women and LGBTI + people with prison experience. In the prison process, vocational and production workshops should be designed in order for people to continue their life after release.
- After release, it is necessary to monitor the searching/finding a job process of people and whether they access to the necessary mechanisms.
- Employers should be provided with special programs to ensure that people are placed in insured jobs after release.

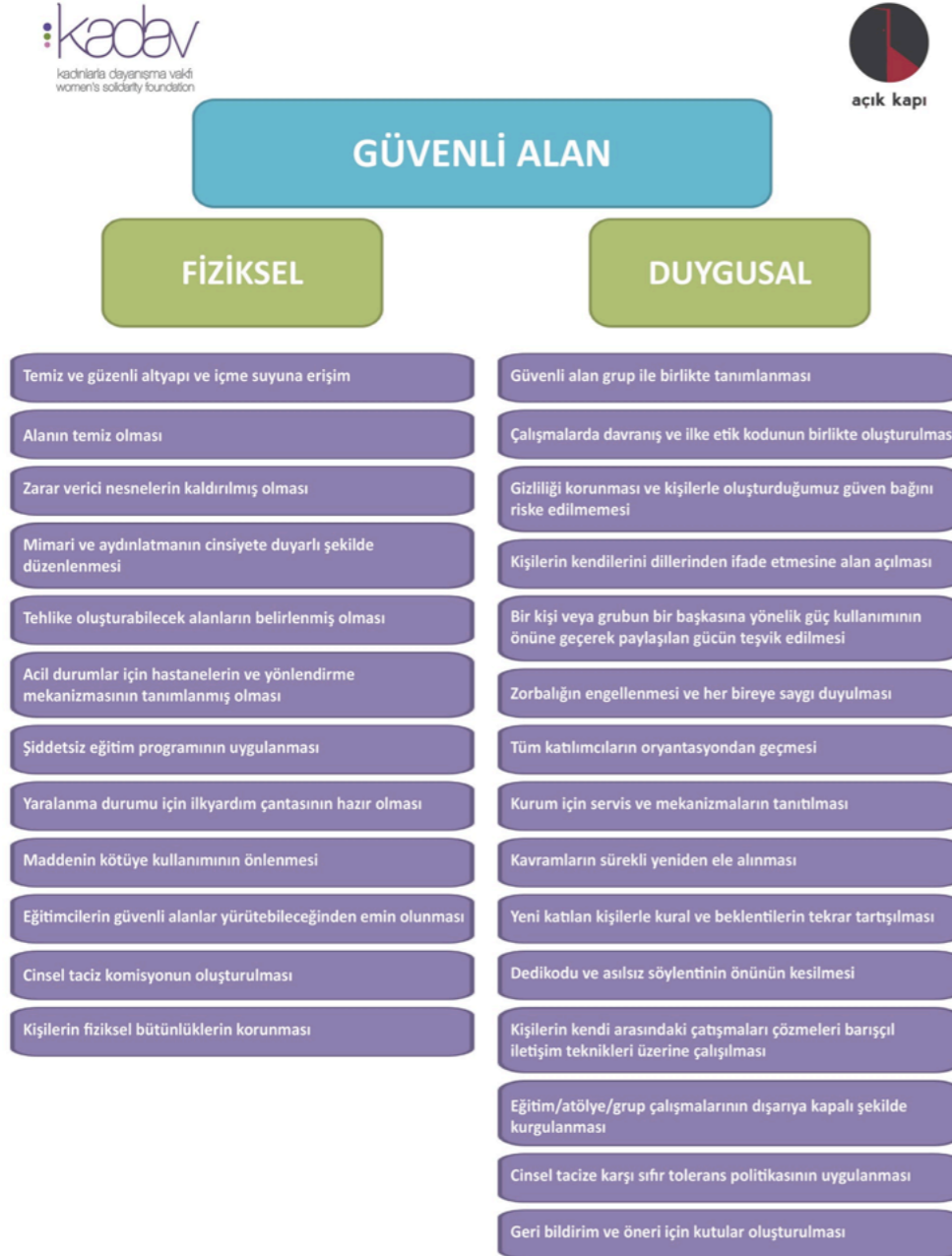
Acquisition of Knowledge

- Orientation programs should be implemented for prisoners and released persons in the prison process, in the period of preparation for release and in the post-release process.

- People should be informed about fundamental rights and justice mechanisms.
- #### Monitoring and Evaluation

- Independent institutions should also monitor in prisons and the monitoring reports should be shared with the public.
- The quality and impact of the programs implemented in prisons, in preparation for release and in the post-release period should be assessed.

- Special employment program models should be established with the Academy and NGOs and these programs should be monitored.

Fiziksel ve duygusal güvenlik birbirini tamamlayıcı ve birbiri üzerine etkileyicidir.

Kaynak: <https://guides.womenwin.org/gbv/working-with-girls/tips-for-creating-safe-spaces>

HAPİSHANELERDE KADINLAR İÇİN NE VAR? YA SONRA?

Hapishane sürecinde,	EVET	HAYIR
-Hapishane yönetiminin oluşturduğu program kadınların ihtiyaçlarına göre belirlenir.	EVET	HAYIR
-Kurumda düzenlenen mesleki eğitim kurslarına kadınlar katılmaktadır.	EVET	HAYIR
-Kurumda düzenlenen atölye/eğitim çalışmalarına kadınlar katılmaktadır.	EVET	HAYIR
-Hapishane yönetimi tarafından var olan hapishane işleyişi ve mahpus hakları hakkında bilgi verilir.	EVET	HAYIR
Salıverilmeye Hazırlık Döneminde,	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde toplumsal hayata yeniden adaptasyon programı oluşturulur.	EVET	HAYIR
-Kadınlar tahliye sonrasında destek alabilecekleri kurumlar hakkında bilgilendirilir.	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık sürecinde kadının psikososyal ihtiyaçları belirlenir ve kişiye özel aksiyon planı hazırlanır.	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık sürecinde kadın mahpuslar kişi bazlı takip edilir.	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadının kendi istediği yakınları ile kurum iletişime geçer ve ön görüşmeler yapar.	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadın düzenli psikolog görüşmeleri yapar.	EVET	HAYIR
Tahliye Sonrası Dönemde,	EVET	HAYIR
-Verilen destekler hapislik sürecinden sonra da belli bir süre devam edecek şekilde planlanır.	EVET	HAYIR
-Kadınların öznel durumlarına göre ayrı aksiyon planı hazırlanır (tıbbi rahatsızlık, ebeveynlik vs.)	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının barınma, gıda, tıbbi destek gibi en temel ihtiyaçlarının karşılanıp karşılanmadığı izlenir.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının durumu ile ilgili gölge takip yapılır.	EVET	HAYIR

Özel Başlık: Şiddet	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadınlar şiddet ve şiddetle mücadele konusunda bilgilendirilir.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının şiddet döngüsüne girmesini önleyici çalışmalar yapılır.	EVET	HAYIR
-Şiddete maruz kalmış kişiye yönelik planlanacak desteklerde diğer kurumlardan da destek alınır.	EVET	HAYIR
-Şiddet riski bulunan tahliye olan kadınlar ile ilgili özel değerlendirme ve eylem planı oluşturulur, kadınların hapis hanceden sonra güvenli alanlarda kalmaları için sığınaklarla birlikte çalışılır.	EVET	HAYIR
Özel Başlık: İstihdam	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadının kendi çalışmak istediği alanın keşfi ve bu alanda güçlendirilmesi için özel istihdam programları uygulanır.	EVET	HAYIR
-Kadının hayatını bağımsız olarak idame ettirebilmesi için istihdama katılımı teşvik edilir.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının işe yerleşiminin takibi yapılır.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadınların istihdama katılımını arttırmak için kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışır.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadınların istihdama katılımını desteklemek için çocuk bakım sorumluluğu olan kadınlara kreş destekleri verilir. (belediyeler vb. kurumlarla)	EVET	HAYIR
Kapasite geliştirme;	EVET	HAYIR
-Var olan destek mekanizmaları hakkında personele düzenli eğitim veriliyor.	EVET	HAYIR
-Personel düzenli aralıklarla süpervizyon alıyor.	EVET	HAYIR
-Personel yasal düzenlemeler hakkında oryantasyon ve süpervizyona tabidir. (Ulusal ve Uluslararası)	EVET	HAYIR
-Hapishanede destek mekanizmalarını planlayıp, ulaştırıcak yeterli personel ve destek elemanı vardır.	EVET	HAYIR

Özel Başlık: Şiddet	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadınlar şiddet ve şiddetle mücadele konusunda bilgilendirilir.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının şiddet döngüsüne girmesini önleyici çalışmalar yapılır.	EVET	HAYIR
-Şiddete maruz kalmış kişiye yönelik planlanacak desteklerde diğer kurumlardan da destek alınır.	EVET	HAYIR
-Şiddet riski bulunan tahliye olan kadınlar ile ilgili özel değerlendirme ve eylem planı oluşturulur, kadınların hapis hanceden sonra güvenli alanlarda kalmaları için sığınaklarla birlikte çalışılır.	EVET	HAYIR
Özel Başlık: İstihdam	EVET	HAYIR
-Salıverilmeye hazırlık döneminde kadının kendi çalışmak istediği alanın keşfi ve bu alanda güçlendirilmesi için özel istihdam programları uygulanır.	EVET	HAYIR
-Kadının hayatını bağımsız olarak idame ettirebilmesi için istihdama katılımı teşvik edilir.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadının işe yerleşiminin takibi yapılır.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadınların istihdama katılımını arttırmak için kamu kurumları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışır.	EVET	HAYIR
-Tahliye sonrasında kadınların istihdama katılımını desteklemek için çocuk bakım sorumluluğu olan kadınlara kreş destekleri verilir. (belediyeler vb. kurumlarla)	EVET	HAYIR
Kapasite geliştirme;	EVET	HAYIR
-Var olan destek mekanizmaları hakkında personele düzenli eğitim veriliyor.	EVET	HAYIR
-Personel düzenli aralıklarla süpervizyon alıyor.	EVET	HAYIR
-Personel yasal düzenlemeler hakkında oryantasyon ve süpervizyona tabidir. (Ulusal ve Uluslararası)	EVET	HAYIR
-Hapishanede destek mekanizmalarını planlayıp, ulaştırıcak yeterli personel ve destek elemanı vardır.	EVET	HAYIR

Eklemek ve bize iletmek istedikleriniz:

Closing Remarks

The study with the title of “Economic Empowerment of Women and LGBTI+ Released from Prison” conducted by Women’s Solidarity Foundation, with the support of Rosa Luxemburg Stiftung Foundation, have been shaped and deepened by in-depth interviews with trade unions and professional chambers, and by the Open Door meetings with women and LGBTI+ who have been released from prisons, in which we talk about their problems and solution suggestions, in 2019. During the study, the Ministry of Justice and its affiliated units were contacted. Negotiations to carry out supporting works in the public and advocacy activities were conducted.

The study shows that “Living Conditions Before Confinement, the Prison Process and the Post-Release Period” for women and LGBTI+ are quite difficult because of sexism, homophobia, transphobia in social structure and life, and the lack of effective preventive policies based on the experience of women and LGBTI+. Discriminatory policies and violence maintained by gender inequality encompass all periods of imprisonment and post-prison life, and mechanisms based on the experiences of women and LGBTI+ are not established. Due to the current political conditions, trade unions, professional chambers and non-governmental organizations are not able to carry out effective activities. After the prison, there are difficulties in accessing basic rights and needs such as housing, health, education, employment, and law. Our studies in 2019 and previous experiences show the importance of establishing empowering and supportive mechanisms for women and LGBTI+ who have imprisonment experience and who are currently in prison. In our studies, we propose that economic empowerment can be a supportive mechanism for people to continue their lives independently.

Effective policies to combat violence and multiple discrimination should be established in order for people to continue their lives equally, freely and safely, with preventive and protective mechanisms, rather than creating “reasonable individuals suitable for the society and the labor market”, and activities should be conducted to ensure that they are not subject to rights violations and usurpations based on gender and discrimination.

With solidarity,

Beyza Bilal and Esin Epli, On behalf of Women’s Solidarity Foundation;
Istanbul, 2019

Bibliography

<http://www.cte.adalet.gov.tr/#>

<http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/BirimDetay/21>

<http://www.cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/psiko-sosyal-servis>

Berghan, S. (2017). Türkiye’de Trans Kadın Mahpuslar. Ankara. S.7.

Blanc, J.S. (2013). LGBTI persons deprived of their liberty: a framework for preventive monitoring. s.5-6. Available at <https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2016/01/lgbti-framework-2nd-ed-v7-web.pdf> on 22.12.2019.

Bilal, B. ve Özata, D. (2018). Tahliye Sonrası İstihdamda Cinsiyet Eşitsizliğinin Hapishaneye Geri Dönüş Etkisi. 22.12. Available at http://www.tcps.org.tr/sites/default/files/kitaplar/ya_sonra.pdf on 22.12.2019.

CİSST (2009). Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar İçin Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı (22s) Ceza Adaleti El Dizisi, İstanbul.

CİSST (2009). Cezaevi Müdürleri ve Politika Yapıcılar İçin Kadınlar ve Hapsedilme Üzerine El Kitabı (65s) Ceza Adaleti El Dizisi, İstanbul.

CİSST (2013). Özel İhtiyaçlara Sahip Mahpuslar Üzerine El Kitabı içinde(s.109)Ceza Adaleti El Dizisi: İstanbul.

Council of European Union. (2013). Guidelines to promote and protect the enjoyment of all human rights by lesbian, gay, bisexual, transgender and intersex (lgbti) persons. Available at <https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/137584.pdf> on 22.12.19.

DEMEZ, G., KART, E., TİMURTURKAN, M., ERTAN, C., CANKURTARAN, S., ve AKTİN, S., (2017). Denetimli Serbestlikte Yeniden Sosyalleşme içinde (128-132ss.) Bağlam Yayınları: İstanbul
Duffin, E. (2019). Incarceration rates in OECD countries as of 2019. Available at <https://www.statista.com/statistics/300986/incarceration-rates-in-oecd-countries/> on 22.12.2019.

Gripspan, C.M. ve diğeri (2017). Yogyakarta Principles Plus 10. s.18. Available at https://yogyakartaprinciples.org/wp-content/uploads/2017/11/A5_yogyakartaWEB-2.pdf on 22.12.2019.

İş Kanunu, (2003). Available at <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4857.pdf> on 22.12.2019.

Kara, T. (2014). Eski Hükümlülerin İstihdamında Yaşanılan Güçlükler Ve İşkur'un Bu Konudaki Rolü. s.95.

Koyuncu, R. (der.) (2015). VOLTAÇARK, Hapiste LGBTİ olmak.

Mien, G. C. (2013). Treatment of Female Offenders in Singapore', 153rd International Senior Seminar,, Participants' Papers. p. 168

Penal Reform (2013). UN Bangkok Rules on women offenders and prisoners: Short Guide. Pembe Hayat (2018). TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nda Mahpus LGBTİ'ler brifingi. Available at <http://www.pembeyat.org/haberler/detay/1973/tbmm-insan-haklari-komisyonursquondamachpus-lgbtirsquoler-brifingi?fbclid=IwAR2F6Mc7FLzplI63LVResDIGWY2pozVZmfIOBf%20ZnghJ2UNfZME2eDRvlgE> on 22.12.2019.

Prison Department of Malaysia (2015). Expert Group Meeting on the Training Modules for Correctional Staff and Training of Trainers on the Management of Women Prisoners in the ASEAN Region, Bangkok, Thailand.

Saruç, S. (2013). Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler

Saruç, S. (2013). Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler içinde (45 s.)

Saruç, S. (2013). Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler içinde (64-65 ss.)

Sarnuç, S. (2013). Kadın Hükümlüler: Cezaevi Yaşantısı ve Tahliye Sonrası Gereksinimler. s. 173.

Superintendent, Correctional Institution for Women. (2015). Expert Group Meeting on the Training Modules for Correctional Staff and Training of Trainers on the Management of Women Prisoners in the ASEAN Region, Bangkok, Thailand.

T.C. Adalet Bakanlığı (2019). Ceza infaz kurumlarına ait web sayfaları. Available at <https://www.adalet.gov.tr/Baglantilar/CezalInfazKurumlari/> on 22.12.2019.

TCPS (2015). LGBTİ mahkumlara hapisanede işkence gibi tecrit. Available at http://www.tcps.org.tr/sites/default/files/haber_pdf/gzone%20%20Aral%C4%B1k%202015.pdf on 22.12.2019.

Thailand Institute of Justice ve Penal Reform (2017). Women in detention Putting the UN Bangkok Rules on women prisoners into practice, s.97-125. Available at https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2017/02/PRI_BR_Workbook_WEB_lowres-1.pdf on 22.2.2019.

Thailand Institute of Justice ve Penal Reform (2019). The Rehabilitation and Social Reintegration of Women Prisoners, Implementation of Bangkok Rules, Martha Crowley (ed.), s.2. Available at https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2019/05/PRI_Rehabilitation-of-women-prisoners_WEB.pdf on 22.12.2019.

Thailand Institute of Justice ve Penal Reform (2019). The Rehabilitation and Social Reintegration of Women Prisoners, Implementation of Bangkok Rules, Ed. Martha Crowley, s.4. Available at https://cdn.penalreform.org/wp-content/uploads/2019/05/PRI_Rehabilitation-of-women-prisoners_8WEB.pdf on 22.12.2019.

The Bangkok Rules Training. (2019). Available at <http://training.tijbangkokrules.org/> on 22.12.2019.

Tips for Creating Safe Spaces. Available at <https://guides.womenwin.org/gbv/working-with-girls/tips-for-creating-safe-spaces> on 22.12.2019.

TÜİK (2019). 31 Aralık tarihi itibariyle hükümlü ve tutuklu sayısı, 1998-2018. Available at <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist> on 22.12.2019.

Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu, (2016). Türkiye İnsan Hakları Eşitlik Kurumu Kanunu. Available at <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6701.pdf> on 22.12.2019.

Türk Borçlar Kanunu (2011). S.71. Available at <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6098.pdf> on 22.12.2019.

United Nations Office on Drugs and Crime. (2017) Roadmap for the Development of Prison-based Rehabilitation Programmes, s.61-66. Available at https://www.unodc.org/e4j/data/_university_uni_/roadmap_for_the_development_of_prison-based_rehabilitation_programmes.html?lng=en on 22.12.2019.

UNOCD. The United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). Available at https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf on 22.12.2019.

UNOCD. (2019). United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-custodial Measures for Women Offenders (the Bangkok Rules). Available at https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Bangkok_Rules_ENG_22032015.pdf on 22.12.2019.